

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Формувальне оцінювання як стратегія успішного навчання молодших школярів у Новій українській школі

Автор

Науковий керівник / Експерт

Глуценко А. А.

Довга Т. Я.

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

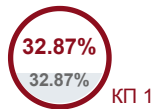
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		1
Інтервали		0
Мікропробіли		393
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		205

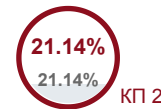
Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25

Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

14118

Кількість слів

113305

Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://litsey1.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/%D0%9D%D0%B0%D0%B9%D1%86%D1%96%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%88%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BE%D0%BC%D0%B8-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf	310 2.20 %
2	http://nico-1-4-kl.at.ua/met.2012-2013.doc	228 1.61 %
3	https://lib.iitta.gov.ua/722437/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf	142 1.01 %

4	http://nico-1-4-kl.at.ua/met.2012-2013.doc	139 0.98 %
5	http://cn-znz9.at.ua/kriterii/210_1_...doc	114 0.81 %
6	https://osvita.ua/school/method/technol/257/	108 0.76 %
7	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/assessment_3/2.html	100 0.71 %
8	http://cn-znz9.at.ua/kriterii/210_1_...doc	98 0.69 %
9	http://cn-znz9.at.ua/kriterii/210_1_...doc	96 0.68 %
10	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/assessment_1/7.html	88 0.62 %

з домашньої бази даних (0.33 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	«Розвиток творчого мислення старших дошкільників як передумова успішного навчання у школі» 12/8/2021 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (Факультет педагогіки, психології та мистецтв)	46 (4) 0.33 %

з програми обміну базами даних (5.10 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	Формування самооцінки у молодших школярів як умова їх навчальної активності 11/15/2022 V.O. Sukhomlynskyi Mykolaiv National University (MNU) (Наукова бібліотека МНУ ім. В.О. Сухомлинського)	255 (15) 1.81 %
2	До питання про формування контрольньо-оцінних умінь у молодших школярів у процесі навчальної діяльності 10/14/2021 South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Бібліотека)	220 (13) 1.56 %
3	Мисюра О.М. ЗПО=63 2017-2018 н.р. Формування загальнонавчальних умінь молодших школярів у початковій школі.doc 6/8/2018 Khmelnitsky Humanitarian Pedagogical Academy (КНПА)	117 (7) 0.83 %
4	tnpu/Diplomni/Diplomni_2015/15d526/Новіцька Ірина Богданівна/Novitska.doc 8/23/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work	36 (3) 0.25 %
5	Дипломна перевірити на плагіат.docx 12/5/2019 Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського)	27 (3) 0.19 %
6	Кононенко.docx 2/2/2022 Publishing House "Helvetica" (Видавничий дім "Гельветика")	27 (1) 0.19 %
7	Формування мотивації учнів початкових класів до пізнавальної діяльності» 12/27/2022 South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky (Кафедра педагогічних технологій початкової освіти)	14 (2) 0.10 %

8	Рефлексія на уроках біології як психологічний механізм розвитку особистості підлітка в навчальній діяльності 12/20/2023 Nizhyn Mykola Gogol State University (Навчально-науковий інститут природничо-математичних, медико-біологічних наук та інформаційних технологій)	10 (1) 0.07 %
9	tnpu/Diplomni/Diplomni_2003/2003/POCHATK/____UE/MOTYV.DOC 8/24/2017 V. Hnatyuk Ternopil National Pedagogic University (TNPU) students work	9 (1) 0.06 %
10	Використання на уроках мови народознавчого матеріалу як засобу мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи 12/6/2021 Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko (Hlukhiv National Pedagogical University of Oleksandr Dovzhenko)	5 (1) 0.04 %

з Інтернету (27.44 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
1	http://nico-1-4-kl.at.ua/met.2012-2013.doc	570 (7) 4.04 %
2	https://lib.iitta.gov.ua/722437/1/%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82.pdf	474 (20) 3.36 %
3	http://cn-znz9.at.ua/kriterii/210_1_.doc	393 (7) 2.78 %
4	http://litsey1.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/%D0%9D%D0%B0%D0%B9%D1%86%D1%96%D0%BA%D0%B0%D0%B2%D1%96%D1%88%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BE%D0%BC%D0%B8-%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BD%D1%8E%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F.pdf	310 (1) 2.20 %
5	https://osvita.ua/school/method/technol/257/	255 (7) 1.81 %
6	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/assessment_1/7.html	231 (3) 1.64 %
7	https://nuschool.com.ua/lessons/elementary/assessment_3/2.html	116 (2) 0.82 %
8	https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/30860/Koliada_1.pdf?sequence=1	112 (7) 0.79 %
9	https://natalia.moy.su/kriteriji_ocinjuvannja.doc	110 (3) 0.78 %
10	http://8ref.com/12/%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82_128107.html	104 (9) 0.74 %
11	https://lib.iitta.gov.ua/723964/1/117-%D0%9D%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B5%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-242-1-10-20210208.pdf	98 (4) 0.69 %
12	https://naurok.com.ua/motivaciya-navchalno-piznavalno-diyalnosti-uchniv-ta-shlyahi-aktivizaci-na-urokah-prirodnavstva-ta-biologi-307957.html	91 (7) 0.64 %
13	https://www.classmate.com/blog/yak-motyvuvaty-uchniv-do-navchannya/	90 (6) 0.64 %
14	https://myreferat.in.ua/work/7498968/formual-ne-ocinuvanna-navcal-nih	82 (7) 0.58 %
15	https://osadcha.at.ua/publ/metodichni_rekomendaciji/diagnostika_motivaciji_navchannja_u_molo_dshikh_shkoljariv/4-1-0-209	82 (5) 0.58 %

16	http://osnova.com.ua/news/745-%D0%94%D1%96%D0%B0%D0%B3%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0_%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D1%97_%D0%BC%D0%BE%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D1%83%D1%87%D0%BD%D1%96%D0%B2_%D0%BF%D0%BE%D1%87%D0%B0%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85_%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%96%D0%B2	75 (2) 0.53 %
17	https://docplayer.net/72717028-Nova-poradnik-dlya-vchitelya-kiyiv-2017-ukrayinska-shkola-navchalno-metodichni-materiali.html	75 (3) 0.53 %
18	https://alexus.com.ua/refleksiya-yak-etap-navchalnogo-zanyattya-vidi-zastosuvannya/	66 (5) 0.47 %
19	http://4ua.co.ua/pedagogics/vb3bd68b5d53a88521316c37_1.html	55 (5) 0.39 %
20	http://dspu.edu.ua/biblioteka/wp-content/uploads/2016/10/6_137_2016.pdf	51 (1) 0.36 %
21	https://www.cuspu.edu.ua/images/nauk_zapiski/student/Stud_MAKET_21_1.pdf	45 (3) 0.32 %
22	http://dspace.mdu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/765/1/%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%2C%20%D0%86%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D1%86%D1%8C%2C%20%D0%A2%D0%B8%D0%BC%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D0%BA%D0%B0%20%20%D1%87.%20%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BA%D0%B0%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D1%87%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%82%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B5%D1%82%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9%2C%202017.pdf	38 (1) 0.27 %
23	http://metodportal.com/node/24994	36 (2) 0.25 %
24	https://klim4uk.blogspot.com/2021/12/blog-post.html	34 (4) 0.24 %
25	https://naurok.com.ua/ocinyuvannya-osvitnih-rezultativ-ta-vprovadzhennya-variativnih-moduliv-na-urokah-fizichno-kulturi-378367.html	31 (2) 0.22 %
26	http://preschool.mdu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/%D0%9D%D0%9C%D0%9A%D0%94_%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF-%D0%9A%D0%9B%D0%AE%D0%A7%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A5-%D0%86-%D0%9F%D0%A0%D0%95%D0%94%D0%9C%D0%95%D0%A2%D0%9D%D0%98%D0%A5-%D0%9A%D0%9E%D0%9C%D0%9F%D0%95%D0%A2%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%9D%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%95%D0%99.pdf	31 (1) 0.22 %
27	https://www.slideshare.net/slideshow/ss-227979062/227979062	28 (2) 0.20 %
28	https://revolution.allbest.ru/pedagogics/01025138_1.html	21 (1) 0.15 %
29	https://kovalchuk-ternopil.blogspot.com/	17 (2) 0.12 %
30	https://docplayer.net/73195535-Nacionalna-akademiya-pedagogichnih-nauk-ukrayini-institut-profesijno-tehnicnoyi-osviti-turyanicya-zoya-vasilivna.html	17 (2) 0.12 %
31	http://ur.co.ua/70/1057-1-aktivizacii-ucheniya-shkol-nikov.html	16 (2) 0.11 %
32	https://fs05.vseosvita.ua/o/050045fu-65fd.pptx	14 (1) 0.10 %
33	http://www.pres.in.ua/aktualeniste-v2.html?page=5	14 (1) 0.10 %
34	https://naurok.com.ua/onovlennya-zmistu-ta-metodiv-navchannya-u-suchasnij-shkoli-60649.html	14 (1) 0.10 %
35	http://um.co.ua/10/10-4/10-42568.html	14 (1) 0.10 %
36	https://revolution.allbest.ru/psychology/00567431_0.html	13 (1) 0.09 %
37	https://ukrbukva.net/page_5_95538-Tehnologiya-problemnogo-obucheniya.html	11 (1) 0.08 %

особливо мотиваційного, основою якого є певне емоційне ставлення дитини [15, с.9].

На думку психолога К.Роджерса сенс навчання не в самому засвоєнні знань, а в зміні внутрішнього чуттєво-когнітивного досвіду учня. Провідне місце в структурі особистості займає мотивація, яка приводить в дію рушійні сили поведінки та діяльності людини, а її формування є одним із завдань виховання особистості школяра. Зміна розуміння мети освіти та ролі педагога в освітньому процесі призвела до необхідності переосмислення мети, змісту та механізмів оцінювання.

У загальній структурі людських мотивів, навчальні мотиви за значимістю посідають друге місце після здібностей і визначають рівень досягнення особистості. В психолого-педагогічних дослідженнях зустрічаються два види мотивів: пізнавальні мотиви, які стосуються безпосередньо змісту навчальної діяльності та процесу її виконання (**інтерес до нових цікавих фактів, явищ, інтерес до істотних властивостей явищ, об'єктів, інтерес до** теоретичних принципів, ключових ідей тощо) соціальні мотиви, які характеризують взаємодію школяра з іншими людьми (бажання **отримати знання, щоб бути корисним суспільству, бажання виконати свій обов'язок перед батьками, друзями, розуміння необхідності вчитися, щоб здобути професію і вижити в умовах конкуренції ринку праці тощо**) [20].

У 1947р. дослідниками в галузі психології було представлено теоретичний аспект проблеми мотивації: «...знання, які здобуваються під час навчання мають велике виховне значення. Щоб знання виховували - необхідно виховати саме ставлення до знань, в цьому полягає зміст свідомого навчання. Виховання мотивів навчання має відбуватися одночасно з розвитком дитини» [22]. На думку дослідників мотивація як процес має особливе значення для дитини молодшого шкільного віку, адже бажання долати перешкоди, випробувати свої сили та демонструвати свої здібності може бути стійким мотивом до навчання. А ось результат мотивації залежить від здатності та бажання учня визначити перспективні цілі та приймати завдання, які ставить педагог під час навчальної діяльності [там само].

Відзначимо, що в 50-х рр. XXст. формування мотивації навчання розглядалося в межах досліджень з виховання позитивного ставлення до навчання. Так, у дослідженнях проведених у цей період були виділені групи молодших школярів з різним ставленням до навчання. У цьому контексті особливого значення набуло питання взаємодії вчителя та учнів в освітньому процесі, а саме: ставлення вчителя до дитини, розумне застосування стимулювання, зокрема системи оцінок [12].

На початку 70-х років XXст. формування мотивації навчання через організацію діяльності стало предметом досліджень групи науковців. Висновком стало те, що формування кожного компоненту навчальної діяльності створює оптимальні умови для формування мотивації учіння. Важливим чинником виховання в молодших школярів бажання вчитися та активізації пізнавальних інтересів є емоційна сфера учнів. За твердженням В.О.Сухомлинського, знання стають дієвими за умови, якщо людина, здобуваючи їх, відчуває і переживає радість духовного збагачення [56, с.393-626].

У наукових працях В.О.Онищука, Г.С.Костюка та ін. вирішення проблеми формування мотивації учіння вбачається в оптимальному використанні всіх рушійних сил освітнього процесу. Зокрема дослідники розглядали пізнавальну активність як **якість особистості, що виявляється у ставленні до змісту й процесу діяльності, у прагненні до ефективного оволодіння знаннями** та способами їхнього отримання, у мобілізації вольових зусиль для досягнення мети навчання. Визначаючи рівні пізнавальної активності, дослідниця виділила **рівень відтворюючої активності, який характеризується прагненням учня зрозуміти, запам'ятати та відтворити знання, оволодіти способом дії за зразком. Рівень активності характеризується прагненням учня зрозуміти сутність досліджуваного явища, встановити взаємозв'язки між явищами й процесами, оволодіти способами застосування знань в змінних умовах.** Найвищий **рівень творчий, характеризується прагненням не тільки проникнути глибоко в** зміст досліджуваних понять та їх взаємозв'язків, але й самому знайти новий спосіб дії [47]. Дослідник В.О.Онищук під мотивами навчальної діяльності розуміє внутрішні імпульси, що спонукають школяра уважно ставитися до своїх навчальних обов'язків, бути старанним та охайним під час виконання завдань. «Мотивація - **процес формування та закріплення у школярів позитивних мотивів навчальної діяльності**», відзначає дослідник. **Навчання найбільш успішно відбувається за умови** позитивного ставлення до навчальної діяльності, коли учні уважні на уроках, докладають усіх зусиль, щоб гарно засвоїти знання, оволодіти навичками та вміннями [12].

В наукових напрацюваннях психологів різних років мотивація визначається не лише як передумова навчальної діяльності, але як результат і новоутворення. Організація повноцінної навчальної діяльності призводить до якісних змін в мотиваційній сфері та психічному розвитку дитини. Одержані результати експериментальних досліджень дозволили зробити висновок про те, що в дітей формуються такі новоутворення як: теоретичне мислення, нові мотиви навчання (навчально-пізнавальні, самоосвіти, тощо) [там само].

Досліджуючи проблему результативності навчальної діяльності, психолог Г.С.Костюк розглядав пізнавальний інтерес школярів як мотив, що сприяє досягненню успіхів у здійснюваній діяльності [20, с.369]. **Інтерес як мотив відіграє важливу роль у навчанні. Дітям має бути** цікавим сам процес здобуття нових знань: спостереження і висновок, розв'язування задачі та оволодіння узагальненими способами розв'язання, виконання дослідів, аналіз та узагальнення отриманих фактів, подолання труднощів у навчальній роботі тощо.

Психолог Л.О.Божович [2] пояснює властивий молодшим школярам інтерес до праці діяльнісним ставленням до всього навколишнього, природною потребою щось робити, рухатись, діяти. Молодші школярі охоче беруться за роботу, швидко, якісно та ретельно її виконують, відчувають задоволення від процесу й результату діяльності, яку вони здійснюють і прагнуть до нової, більш цікавої, складної роботи. Ця позитивна якість виявляється насамперед у навчальній діяльності. З моменту вступу до школи новий вид діяльності вимагає від молодших школярів мобілізації усіх їхніх можливостей, а тому не може не впливати на формування позитивного ставлення до будь якої праці (розумової, фізичної тощо).

Під час виконання навчальних завдань молодші школярі оволодівають вміннями зосереджувати свою увагу на об'єкті роботи, цінувати час, долати труднощі, доводити розпочату справу до кінця. В навчальній діяльності в учнів вперше формується відповідальне ставлення до будь-якої роботи, випробовуються сили та можливості. Завдяки навчанню, результати діяльності школяра вперше стають об'єктом серйозної уваги дорослих, а сам він займає певний статус в колективі. Коли навчання стає для учнів важливою, змістовною роботою, воно сприяє розвитку необхідних якостей особистості для учіння та інших видів діяльності, у формуванні яких реалізується принцип єдності навчання й праці, здійснюється виховний вплив навчальної діяльності на учнів [53, с.16].

Проблема формування навчального інтересу актуалізувалася з початком навчання дітей з 6 років. Мотиви, як компонент структури процесу навчання, тісно пов'язані з змістом та методами навчання. Від змісту навчального матеріалу залежить вибір способів мотивації учіння. До структури методів навчання належать і відповідні прийоми мотивації. Ми звернулися до результатів експериментального навчання дітей шестирічного віку, яке здійснювалося лабораторією НІІ педагогіки Грузії під керівництвом Ш.О.Амонашвілі. Вже тоді були розроблені прийоми стимулювання пізнавальних інтересів молодших школярів. Серед основних методичних підходів до навчання молодших школярів, які викликають інтерес і в сучасних умовах НУШ, можна назвати наступні: будь-яке навчання стимулює активність і самодіяльність дітей; навчання з включенням типових помилок привчає дітей самостійно думати, слухати, перевіряти, критично сприймати інформацію, що надходить; навчання «без оцінок» сприяє формуванню в дітей здатності до оцінки та самооцінки.

Саме тому, для формування пізнавального інтересу вчителі могли спеціально допускати помилки в написанні слів, які охоче виправляли маленькі першокласники, використовували різноманітні завдання з «великими словами», задачі на розвиток уваги й пам'яті; завдання на порівняння; робота з незакінченими фразами, недописаними оповіданнями тощо; практикували складання казок; проводили спеціальну роботу з розвитку мовлення учнів. Основу всіх цих прийомів складали дії молодших школярів з геометричними фігурами, предметами, словами, числами, цифрами тощо [1].

Педагогічний експеримент ШОА Амонашвілі ґрунтувався на психолого-педагогічних принципах, які вимагали від вчителя розвитку й закріплення в кожного учня віри в свої сили, бажання вчитися, радіти зустрічі з вчителем чи однокласниками; розвитку почуття власної гідності; розвитку творчих сил учнів шляхом створення умов для вільної діяльності; **створення особливих довірливих стосунків між вчителем і учнями** [там само].

Особливої актуальності проблема формування **пізнавальної активності та самостійності молодших школярів** набула у дослідженнях ОЯСавченко [51, с. 5-9]. Вона відзначала, **що пізнавальна самостійність, як одна з властивостей особистості, характеризується:** знаннями, вміннями й навичками **особистості:** ставленням до **процесу діяльності, результатів та умов її здійснення, а також зв'язками, які** виникають під час спілкування з іншими людьми. Основними умовами розвитку пізнавальної самостійності молодших школярів ОЯСавченко визначила: формування в учнів позитивного ставлення до процесу набуття знань; удосконалення методів навчання; включення в зміст навчання системи пізнавально-проблемних завдань; використання ефективних засобів керівництва пошуковою діяльністю; озброєння молодших школярів засобами пізнавальної діяльності [52].

В умовах оновлення змісту початкової освіти, яким передбачено формування молодшого школяра як суб'єкта освітнього процесу, вивчення ставлення учня до знань, до навколишнього середовища, пізнавальний інтерес розглядається дослідниками не лише як провідний мотив навчання, але й як особистісна якість. Дослідниця НМБібік зазначає, що найбільша пізнавальна активність молодших школярів спостерігається в ситуаціях безпосереднього спілкування з об'єктами навколишнього світу, практичних дій з предметами, використання життєвого досвіду дітей, у разі варіативності й незвичності способів діяльності. В умовах особистісно орієнтованої моделі навчання проблема формування пізнавальних інтересів учнів почала розглядатися у взаємозв'язку змістового, процесуального та мотиваційного складників навчання. За твердженням дослідниці, нові знання викликають нові інтереси, які сприяють розширенню уявлень і знань про узагальнені властивості предметів і явищ, поглиблюють сам процес пізнання, змінюють його характер, що своєю чергою позитивно позначається на навчальних досягненнях учнів [7]. З метою деталізації поняття «навчальна мотивація» узагальнено погляди науковців на проблему позитивної мотивації учнів до навчання (табл. 1.1.2):

Таблиця 1.1.2.

ОМЛеонт'єв Мотивація до навчання формує здатність учня визначати цілі та приймати навчальні завдання

ВССамохвалова, ММВолокітіна Мотивація до навчання полягає у позитивному ставленні до процесу здобуття знань, де пріоритетне значення має взаємодія між вчителем та учнем, позитивне ставлення та система оцінювання

ВВДавидов, ДБЕльконін Розвиток мотивації як структурного компонента навчальної діяльності сприяє формуванню у дитини бажання вчитися

ТШШамова Пізнавальна активність як результат мотивації до навчання виховує у дитини бажання розуміти нове явище, встановлювати взаємозв'язки та оволодівати новими способами дій

ВООнищук Мотиви навчальної діяльності - це бажання дитини уважно ставитися до своїх навчальних обов'язків

АКМаркова Мотивація до навчання - новоутворення, яке сприяє розвитку теоретичного мислення, формує навчально-пізнавальні мотиви та виховує бажання до самоосвіти

ГССКостюк Пізнавальний інтерес - це мотив для досягнення успіху та подолання труднощів, які виникають у ході навчальної діяльності

ЛББожович Навчальні мотиви спонукають дитину відповідально ставитися до будь-якої роботи, у тому числі й навчальної

ШОА Амонашвілі Для формування позитивної навчальної мотивації варто використовувати «навчання без оцінок», що дозволяє розвивати в учнів здатність до оцінювання та самооцінювання

ОЯСавченко Формування в учнів позитивного ставлення до процесу набуття знань дозволяє розвивати пізнавальну самостійність

Інтегруючи думки дослідників, приходимо до висновку, що під навчальною мотивацією можна розглядати - бажання дитини навчатися, що виявляється у позитивному ставленні до процесу здобування знань, відповідальності та цілеспрямованості, зосередженості на кінцевому результаті, умінні контролювати хід та оцінювати результат, умінні виявляти труднощі та долати їх на кожному етапі навчальної діяльності. Узагальнюючи вище зазначене, можемо стверджувати, що мотивація до навчання є складником навчальної діяльності молодшого школяра, а пізнавальний інтерес - один із найбільш важливих мотивів навчання в загальній структурі мотивації пізнавальної діяльності, який першочергово усвідомлює учень молодшого шкільного віку. У психолого-педагогічних дослідженнях вичерпно розкрито особливості мотивації навчання молодших школярів і очевидним є той факт, що вирішення цієї проблеми було і залишається актуальним на часі. Важливим для нашого дослідження став той факт, що низка науковців (ВССамохвалова, ММВолокітіна, ШОА Амонашвілі, ОЯСавченко, НМБібік та ін.) у своїх працях виділяли саме оцінювання навчальних досягнень учнів як один із засобів формування позитивної мотивації навчання. Система оцінювання минулого століття першочергово виконувала функцію зовнішнього підсумкового контролю з боку вчителя, а сама навчальна діяльність учня залишалася без належної уваги, що загалом значно знижувало ефективність навчання. Оцінювання в сучасній українській школі ґрунтується на положеннях дитиноцентричної педагогіки, які визначають першочерговість інтересів та особистісних запитів учня у процесі навчання. Тому, ми вважаємо, що інтеграція вітчизняного та зарубіжного досвіду з даної проблеми є результатом запровадження формувального оцінювання в 1-2 класах як засобу підвищення рівня навчальної мотивації школярів молодшого шкільного віку.

1.2. Контрольно-оцінні уміння та навички в структурі ключової компетентності НУШ «уміння вчитися впродовж життя»

Пошук відповіді на запитання «як навчити учнів учитися» завжди було в центрі уваги представників зарубіжної та вітчизняної педагогічної науки і практики. У наукових розвідках ТЯДовгої та ОНікітіної зазначено, що протягом декількох останніх десятиліть оновлення змісту освіти, реформування всієї системи освіти зумовило трансформацію поняття «загальнонавчальні уміння і навички» в ключову компетентність «вміння самостійно вчитися», а з 2018 р. в ключову компетентність НУШ «уміння вчитися впродовж життя» [16, с. 3, 35].

У практиці початкової школи педагогіки застосовують широкий спектр дієвих методик організації навчальної діяльності школярів, але пошук шляхів формування загальнонавчальних умінь і навичок, які сучасні дослідники відносять до особистісних надбань учня, є одним із ключових завдань педагогіки та методики початкової освіти. Вирішення цієї педагогічної проблеми сприятиме реалізації повноцінної навчальної діяльності та забезпечуватиме становлення дитини молодшого шкільного віку як інтелектуально розвиненої особистості, здатної до самостійного навчання і

розвитку впродовж життя.

Для нашого дослідження особливий інтерес представляє саме група контрольно-оцінних умінь і навичок молодших, які тривалий час були описані у пояснювальній записці до навчальної програми початкової школи. На наш погляд, саме формування цієї групи загально-навчальних умінь і навичок окреслено в меті та завданнях формувального оцінювання НУШ.

В умовах компетентісно-діяльної освіти та утвердження ключових компетентностей як нового результату освіченості здобувачів, ключова компетентність «уміння вчитися впродовж життя» **набуває першочергового значення. Ядром цієї компетентності у початкових класах є оволодіння молодшими школярами саме загальнонавчальними вміннями і навичками.** За твердженням О.Я.Савченко, загальнонавчальні вміння і навички є операційним компонентом повноцінної навчальної діяльності, а відповідно й складником ключової компетентності «уміння вчитися впродовж життя». Дана компетентність забезпечує успішне навчання, здатність до самостійності в практичній діяльності дитини та відкритті нових знань і способів дії. Ураховуючи структуру навчальної діяльності та психологію дитини молодшого шкільного віку дослідниця визначила такі групи загальнонавчальних умінь і навичок, які складають основу даної ключової компетентності: **мотиваційні - ставлення учнів до навчання, ціннісні орієнтації; когнітивні - структуровані знання, уміння та навички, які є об'єктом вивчення (учень відбирає або знаходить потрібні знання, способи для розв'язання навчальної задачі або виконання завдання, організовує свою працю для досягнення результату та ін.); діяльнісні - способи виконання навчальної діяльності на різних рівнях складності (учень доцільно використовує сенсорні, інтелектуальні або практичні дії, прийоми, операції на репродуктивному і творчому рівнях та ін.); контрольно-оцінювальні - самоконтроль рівня навчальних досягнень (учень володіє вміннями та навичками самоперевірки й самооцінювання та ін.); рефлексивно-корекційні - самоаналіз, самооцінка, самокорекція (учень усвідомлює, аналізує, контролює й оцінює свою діяльність, прагне її вдосконалити, виявляє рефлексивне ставлення до навчання та ін.)** [50, с. 36-37].

Можна простежити відповідність зазначених компонентів структури навчальної діяльності. З огляду на це, компетентність «уміння вчитися впродовж життя» у процесі оцінювання може визначатися через особливі взаємопов'язані уміння. Оволодіння загальнонавчальними вміннями на належному рівні дозволяє забезпечити особистісний розвиток дитини, реалізувати принцип наступності між рівнями освіти, організувати та корегувати навчально-пізнавальну діяльність здобувачів. Здатність учня практично застосовувати здобуті знання для вирішення навчальних завдань різних освітніх галузей є показником узагальненості цих умінь.

Свою чергою, до **контрольно-оцінних умінь і навичок** дослідниця віднесла такі уміння і навички: **знати різні способи перевірки та контролю своєї діяльності за планом, за зразком, за аналогією, за відповіддю, за схемою, вміти прогнозувати результат, оцінювати відповідність і ефективність обраних засобів завданням роботи, вдаватись до прийомів повсякденного та поопераційного контролю за ходом виконання навчального завдання, знати способи виправлення помилок.**

У наукових розвідках О.В.Онопrienko зазначено, що впровадження компетентісного підходу до навчання молодших школярів вимагало іншого ставлення до об'єктів контролю та оцінювання. Тому в освітньому процесі НУШ пріоритетне значення має контроль, метою якого визначено дослідження індивідуального розвитку дитини в процесі навчання. Навчальні досягнення молодших школярів представлені комплексом результатів **навчальної діяльності (знання, уміння, навички, досвід різних способів діяльності, предметні компетентності).** Також **ураховуються особистісні надбання здобувача, а саме: досвід творчої діяльності, загальнонавчальні уміння, ключові компетентності, особистісні досягнення учнів.** Ці досягнення також визначено пріоритетними об'єктами цілеспрямованого формування контролю під час навчання молодших школярів [34, с.1-2].

Ми погоджуємося із думкою науковців, що **формування контрольно-оцінних умінь є обов'язковою умовою повноцінного навчання.**

Результати досліджень вітчизняних педагогів та психологів засвідчили, що успішний результат навчальної діяльності здобувачів залежить від уміння критично оцінювати свої знання, виявляти прогалини, недоліки, помилки, здійснювати аналіз причин їх виникнення та вносити корективи в свою навчальну діяльність.

Для нашого дослідження особливий інтерес представляють рефлексивно-оцінні вміння й навички: **усвідомлювати свої можливості для виконання певної дії; аналізувати і оцінювати власні способи діяльності («думка над думкою»); вміти оцінювати свої досягнення в різних видах діяльності; ставити нові вимоги щодо удосконалення «сходинок» уміння вчитися (хочу-знаю-працюю самостійно).**

Дослідник М.Д.Левітов вважав самоконтроль актом розумової діяльності, формою виявлення самопізнання та засобом розвитку мислення. До структурних елементів самоконтролю відносив увагу **до результатів своєї праці, її умов, прийомів швидкість і точність у застосуванні прийомів спостереження за процесом роботи; аналіз результатів спостереження своєчасне виявлення недоліків у роботі; встановлення причин виникнення недоліків; виправлення допущених недоліків тощо.**

Самоконтроль дослідники визначають як усвідомлену потребу здобувача контролювати хід своєї діяльності; здатність порівнювати процес і результат («Що я робив?», «Чого я навчився?», «Як я це робив?» та ін.).

Уміння самоконтролю дозволяє планувати наступні дії, прогнозувати результат. **Розрізняють самоконтроль: кінцевий («Перевір, чи зійшлась відповідь», «Перевір, чи не зробив помилки в диктанті»); поопераційний - корекція своєї діяльності в процесі виконання дій; перспективний - передбачення результату майбутніх дій та своїх потенційних можливостей.**

Самоперевірка, взаємоперевірка - навчальні уміння, які передбачають **самостійну перевірку виконаної роботи шляхом її співставлення із зразком, шаблоном, алгоритмом тощо. Під час взаємоперевірки відбувається обмін результатами виконаної роботи і перевірка роботи товариша за встановленими вчителем орієнтирами** [49].

Дослідниця Н.Ф.Виноградова визначає самооцінку як свідоме ставлення учня до майбутньої навчальної роботи, готовність визначити та попередити майбутні труднощі. Оцінка учнем **своєї діяльності на різних етапах її виконання - важливий спосіб саморегуляції особистості.** На формування самооцінки молодших школярів впливають: оцінка вчителя; особливості спілкування вчителя з учнями; стиль домашнього виховання.

Значний вплив на визначення критеріїв самооцінки для дітей мають якості дитини, які цікавлять батьків. **Велику роль у формуванні самооцінки молодшого школяра відіграє установка вчителя на підвищення самооцінки учнів, формування впевненості в своїх навчальних можливостях,** підтримка, похвала, стиль спілкування в класі тощо.

На важливості формування даної групи умінь наголошують і сучасні українські дослідники К.П.Пономарьова, В.О.Мартиненко, Н.М.Бібік, О.В.Онопrienko, В.Ф.Паламарчук, Т.Я.Довга, Я.П.Кодлюк та ін. і розглядають дію самоконтролю у взаємозв'язку з дією самооцінки власних можливостей, підтримкою прагнення до саморозвитку тощо.

Серед дидактичних умов, які забезпечують успішне формування цих умінь, дослідники виділяють: позитивну мотивацію навчання; комплексний підхід до проблеми; дотримання алгоритмів формування кожного уміння; урахування можливості реалізації інтегрованого підходу до вивчення навчальних предметів та формування умінь на міжпредметній основі.

Необхідною умовою повноцінного формування контрольно-оцінних умінь дослідниця Я.П.Кодлюк вважає знайомство учнів початкової школи з

конкретними прийомами самоконтролю у межах різних навчальних дисциплін. Наприклад, у підручниках особлива роль належить відповідям на запитання для самоконтролю, які виконують функцію контролю. Цей вид роботи дає дитині можливість перевірити істинність чи хибність виконаного завдання, і не чекати, перевірки вчителя. У ході виконання таких завдань у дітей розвивається почуття впевненості у власних силах, формується бажання навчатися [18].

У структурі навчальної діяльності дії самоконтролю та самооцінки є її складниками (див. рис. 1.2.1.)

(
Навчальні мотиви
Навчальна задача
Навчальні дії
Дії самоконтролю та самооцінки
Навчальна діяльність
)

Рис. 1.2.1. Структура навчальної діяльності молодшого школяра

Також під час уроку, організованого за етапами навчальної діяльності, педагогам варто включати спеціальні методи і прийоми, які формують в учнів уміння самоконтролю та самооцінювання на кожному етапі роботи, а не лише на етапі рефлексії:

1. зосередження на труднощі вирішення навчальної задачі, яка виникла;
2. аналіз послідовності виконаних дій;
3. визначення етапу роботи, на якому дитина стикнулася з труднощами в розв'язанні навчальної задачі;
  1. усвідомлення причини її виникнення;
  2. визначення способу дії та розробка плану дій;
  3. реалізація створеного проєкту;
  4. порівняння результатів із поставленою метою (самоконтроль);
  5. оцінка результату (самооцінка).

У НУШ чинними нормативними актами (Державний стандарт початкової освіти (Кабінет Міністрів України, 2018), типові освітні програми (МОН України), методичні рекомендації **МОН України щодо здійснення контролю й оцінювання у 1-х, 2-х і 3-4-х класах Нової української школи (МОН України, 2018; МОН України, 2019; МОН України, 2020)** задекларовано оцінювання особистісних результатів здобувачів, які було визначено та охарактеризовано на основі класифікації загальнонавчальних умінь (О. Я. Савченко, 2012): **мотиваційні - виявляє інтерес до навчання, проявляє старанність у навчанні; пізнавальні - активно працює на уроці, ставить запитання про нове та незрозуміле; соціально-комунікативні - співпрацює з іншими дітьми, доброзичливо ставиться до оточуючих, вирішує конфлікти мирним шляхом; організаційно-регулятивні - проявляє самостійність у роботі, працює зосереджено, дотримується правил шкільного життя; рефлексивні - бере відповідальність за свої дії, знаходить успішні шляхи розв'язання проблем.**

Варто зауважити, що змістовий компонент навчальних підручників і дидактичні вправи, які учні виконують щодня, мають прихований потенціал для формування загальнонавчальних умінь, зокрема контрольних-оцінних. Аналіз прийомів і засобів навчання, які використовують учителі початкових класів, дає можливість виокремити ті, які є ефективними для формування зазначених умінь (творчі, фантазійні, конструктивні, логічні, пізнавальні, проблемні, пошукові) вправи (розвивальні, тренувальні, творчі); фізкультхвилинки, тести, техніки, тренінги (для учнів та батьків) правила, пам'ятки, алгоритми, кросворди, ребуси, анаграми; чайнворди, піктограми, цікаві повідомлення, хвилинки для допитливих, логічні п'ятихвилинки, вірші, загадки, прислів'я, приказки, скоромовки, чистомовки, ігри (дидактичні, сюжетні, рольові, ігри-розваги, ігри-подорожі) [16].

Очевидно, що від рівня сформованості контрольних-оцінних умінь залежить успішність дитини молодшого шкільного віку у навчання. Але сьогодні всі учасники освітнього процесу повинні переосмислити роль контролю та оцінки загалом. Контроль з боку вчителя і з боку здобувача має орієнтуватися на відслідковування позитивного прогресу особистісного розвитку дитини. Оцінювання ж має стати засобом позитивної мотивації до навчання дитини, підтримання пізнавального інтересу, створення комфортного емоційного середовища, коли дитина відчуває підтримку вчителя, однокласників тощо.

1.3. Особливості оцінювання навчальних досягнень учнів в НУШ

Дослідник Е. Стоунс відзначив, що оцінювання має стати частиною системи навчання, наголошував на його неперервності, та характеризував оцінювання, яке контролює навчання і забезпечує вчителю зворотній зв'язок з учнями під час вирішення навчальних завдань.

Якщо за результатами моніторингу якості освіти змістовий компонент початкової освіти педагогічно і методично відповідає визначеним завданням НУШ, то результативний компонент освітнього процесу потребує удосконалення. Так перед початковою школою було поставлено завдання посилити практичну складову навчання з урахуванням життєвого досвіду учнів під час опрацювання нового навчального матеріалу та формування умінь застосовувати знання в дії. Це **зумовило доопрацювання змісту освіти на засадах компетентнісного підходу, який передбачає особистісно-діяльнісний вимір результатів навчання кожного учня, що підвищує його зацікавленість і відповідальність.** Саме вимір результатів навчальної діяльності учнів молодшого шкільного віку - контроль і оцінювання - стали предметом спеціальних досліджень, оскільки змінювалася мета і завдання результативного компонента.

У НУШ впровадження формувального оцінювання навчальних досягнень здобувачів рекомендовано Державним стандартом початкової загальної освіти. Цей вид оцінювання дозволяє відстежувати особистісний розвиток дитини та процес оволодіння навчальним досвідом, який складає основу конкретної компетентності. Зміна підходів до оцінювання дозволяє учителю спроектувати траєкторію індивідуального розвитку здобувачів; оцінювати або відзначати досягнення дітей на кожному етапі навчальної діяльності; вчасно виявляти проблеми та попереджати їх нашаровуванню; підвищувати мотивацію навчання; виховувати ціннісні якості особистості.

Отже, сучасна школа змінила загальну мету оцінювання - оцінка перестала бути лише інструментом, а стала засобом навчання. У межах загальної мети основними цілями оцінювання визначено такі (рис. 3.1.1.):

Рис. 3.1.1. Цілі оцінювання навчальних досягнень учнів в НУШ

Розглянемо цілі оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової освіти в умовах НУШ детальніше.

Традиційній філософії оцінювання відповідає ціль «порівняти наявний рівень сформованості компетентності з виписаними в програмі очікуваними результатами». Вона досягається шляхом проведення оцінювання знань і вмінь школярів на певному завершальному етапі різними способами.

Розглядаючи оцінювання як складник освітнього процесу, варто забезпечувати його системність. Це дозволяє учителю моніторити індивідуальний прогрес здобувачів. Відповідно кожен учень може удосконалювати свої **знання і демонструвати цей прогрес під час подальшого оцінювання. Процес оцінювання дає можливість виявляти дітей, які потребують додаткової підтримки в освітньому процесі з урахуванням різних чинників: порушення психофізичного розвитку, певні соціальні чи економічні умови.**

За результатами оцінювання можна зробити висновки про доцільність вибору та використання **методів викладання. Якщо за результатами оцінювання визначається низький рівень оволодіння очікуваними результатами** у більшості здобувачів, то методи викладання доцільно переглянути.

Оцінювання дозволяє визначити навчальний матеріал у програмах, який може потребувати перегляду. Наприклад, коли опанування нового матеріалу є неможливим через неузгодження розділів чи тем навчальних дисциплін. Або ж визначення навчального матеріалу, який може бути винесений на самостійне опрацювання учнями, що дозволяє вивільнити час на опрацювання більш складних тем чи розділів.

Результати оцінювання дають інформацію батькам дитини про її успіхи чи проблеми. Під час індивідуальних зустрічей з батьками вчитель вчить їх самостійно відстежувати прогрес у розвитку їхньої дитини, чи в оволодінні компетентностями, порадиати види навчальної діяльності, які можна здійснювати вдома.

Під час оцінювання у дітей формуються уміння до самооцінювання, що допомагає їм визначати сфери, які потребують покращення набутих знань чи вмінь.

Результатами компетентнісного підходу є сформовані компетенції **і компетентності здобувачів. Освітня компетенція є сукупністю взаємозв'язаних смислових орієнтацій, знань, умінь, навичок і досвіду діяльності учня відносно певного кола об'єктів реальної дійсності, необхідних для здійснення особистісно і соціально значущої продуктивної діяльності.** Розглянемо дефініцію понять «компетенція» і «компетентність»:

Компетенція - це суспільна норма, вимога, яка сама по собі не є характеристикою індивіда. Нею вона стає у процесі засвоєння і рефлексії учня, перетворюючись у компетентність. Компетентність - складне особистісне утворення, що інтегрує відповідно до вимог певної діяльності знання, уміння, навички, особистий досвід її виконання, ставлення до процесу і результату, вона створює передумови для активних самостійних дій. Тому компетентність це не лише знання, окремі уміння і навички. Це сфера **складних умінь і якостей особистості** [23, с.123-124].

Із врахуванням світового **досвіду та потреб** розвитку української школи у вітчизняній педагогіці визнано три види компетентностей, які характеризують результати навчання на засадах компетентнісного підходу: ключові, міжпредметні і предметні. До ключових компетентностей відносяться: **уміння вчитися, загальнокультурна, соціально-трудова, інформаційно-комунікативна.**

здоров'язбережувальна, соціальна. Ключові компетентності є наскрізними інтегрованими утвореннями, які формуються засобами всіх предметів, у взаємозв'язку урочної і позаурочної роботи, у взаємодії з соціумом. Міжпредметні компетентності формуються у взаємозв'язку змісту і методик предметів однієї чи різних освітніх галузей. Предметні компетентності забезпечуються засобами одного предмету, їх зміст і структура чітко відповідають певним елементам навчального змісту. Предметні компетентності молодших школярів відповідають вимогам навчальних досягнень учнів, визначених навчальними програмами з **кожного предмету** [36].

Структурування навчальних досягнень за очікуваними результатами (учень знає, розуміє, знаходить, визначає, застосовує, оцінює тощо) є орієнтиром для здійснення контрольно-оцінної діяльності вчителя: визначення об'єктів контролю, часу здійснення, змісту перевірки тощо. Контроль за навчальними досягненнями молодших школярів забезпечує зворотній зв'язок між учителем і учнями.

Змістом контролю є виявлення, вимірювання та оцінювання навчальних досягнень учнів, які структуровані у програмах, і представлені у вимогах до здійснення контролю і оцінювання за предметами. Об'єктами контролю у процесі початкового навчання є предметні компетентності: знання про предмети і явища навколишнього світу, взаємозв'язки і відношення між ними; вміння та навички застосовувати засвоєні знання; досвід творчої діяльності; ціннісні ставлення. Основними функціями контролю і оцінювання навчальних досягнень учнів є **мотиваційна - розкриття успіхів дитини, позитивний емоційний настрій; діагностична - виявлення прогалин і помилок у знаннях і вміннях відповідно до поставлених цілей та причин їх появи; коригувальна - прогнозування шляхів удосконалення методики навчання предмета в цілому, передбачення засобів удосконалення результатів навчальних досягнень окремих учнів; прогностична - цілі на майбутнє; навчальна - зворотній зв'язок між учасниками освітнього процесу; розвивальна - рефлексія навчальної діяльності; виховна - самоорганізованість; управлінська - інформація для ухвалення рішень** [33].

Контроль сприяє розвитку волі, уваги, мислення, пам'яті, мовлення учнів, їх пізнавальної активності і самостійності. У процесі контролю доцільно формувати вміння взаємо- і самоконтролю (взаємо- і самоперевірки, взаємо- і самооцінювання), взаємо- і самокоригування, що є одним із його найважливіших завдань, а також розвивати рефлексивні уміння, тобто здатність обмірковувати свої дії, критично оцінювати їх і свідомого ставитися до учіння.

Психологами доведено, що сам факт контролю як особливого виду діяльності, яка вимагає самостійності учнів та оцінювання їхніх досягнень, порушує «психічну рівновагу» дітей, збуджуючи або пригнічуючи їх. За таких обставин виявити справжній рівень навчальних досягнень **досить складно. Індивідуальний підхід у процесі перевірки упереджує психологічне напруження дітей, створює умови для повного виявлення їх індивідуальних можливостей і об'єктивного оцінювання вчителем з урахуванням загальних вимог, що зазначені у програмі. Об'єктивність контролю полягає у запобіганні вчителем суб'єктивних і помилкових оцінних суджень, які не відображають реальних досягнень учнів у навчанні. Об'єктивність контролю залежить від багатьох умов, найсуттєвішими серед яких є:**

а) чітке визначення загальних і конкретних цілей оволодіння учнями всіма компонентами змісту навчального предмета;

б) наявність вимог до навчальних досягнень учнів з кожного предмета;

в) обґрунтоване виділення об'єктів контролю (перевірки й оцінювання);

г) адекватність цілей, змісту і способів перевірки вимогам програм і методик;

г) застосування науково обґрунтованих вимог оцінювання навчальних досягнень. У початкових класах вчителем застосовуються такі види контролю: поточний, періодичний, тематичний, семестровий, річний; державна підсумкова атестація. Вибір видів контролю (перевірки й оцінювання), їх зміст, послідовність, взаємозалежність, час проведення визначаються специфікою навчальних предметів.

Оцінювання - це процес встановлення рівня навчальних досягнень учня в оволодінні змістом предмета порівняно з вимогами чинних програм. Оцінювання є особливою складовою контролю, а педагогічна оцінка - його результатом. Оцінка виражається в оцінних судженнях і висновках учителя, які є її якісними (словесними) показниками, або в балах, тобто кількісними показниками. Оцінні судження мають супроводжувати і виставлення балів.

У початкових класах НУШ виділяють такі види оцінювання (рис 3.1.2.):

Рис 3.1.2. Види оцінювання навчальних досягнень здобувачів

Оцінювання має ґрунтуватися на позитивному принципі, який насамперед урахує рівні навчальних досягнень учнів, а не їхні невдачі. Об'єктивність і точність оцінювання забезпечують орієнтовні вимоги до оцінки. Вимоги - це реальні, точно відібрані характеристики, величини, які вимірюють досягнення учнів за конкретними об'єктами оцінювання. Аналіз контрольних предметів у початкових класах дає змогу визначити такі вимоги до оцінювання навчальних досягнень учнів: **якість знань (предметних, про способи діяльності): міцність, повнота, глибина, узагальненість, системність, дієвість, сформованість предметних умінь і навичок, способів навчальної діяльності (виконання за зразком, за аналогією, в нових ситуаціях) володіння досвідом елементарної творчої діяльності (частково-пошуковий і пошуковий рівні) володіння досвідом емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього світу, до інших людей, до самого себе. На основі зазначених вимог виділяються чотири інтегровані рівні навчальних досягнень учнів початкових класів: початковий, середній, достатній, високий.**

I рівень - початковий: учень (учениця) засвоїв(-ла) знання у формі окремих фактів, елементарних уявлень, які може відтворити; володіє різними видами умінь на рівні копіювання зразка виконання способу діяльності; виконує самостійну роботу під безпосереднім керівництвом учителя, але допомогу не може сприйняти відразу, а потребує детального кількаразового її пояснення.
II рівень - середній: учень (учениця) володіє знаннями у формі понять, відтворює їх зміст, ілюструє прикладами з підручника, може встановлювати засвоєні внутрішньо понятійні зв'язки; відповідь буде у засвоєній послідовності; виконує способи діяльності за зразком в подібній ситуації; самостійно працює зі значною допомогою вчителя.
III рівень - достатній: учень (учениця) володіє поняттями, відтворює їх зміст, ілюструє не тільки відомими, а й новими прикладами, встановлює відомі внутрішньопонятійні і міжпонятійні зв'язки; вміє розпізнавати об'єкти, які охоплюються засвоєними поняттями; під час відповіді може відтворити засвоєний зміст в іншій послідовності, не змінюючи логічних зв'язків; вміннями володіє на рівні застосування способу діяльності за аналогією; самостійні роботи виконує з незначною допомогою вчителя; володіє вміннями виконувати окремі етапи розв'язання проблеми і застосовує їх у співробітництві з учителем (частково-пошукова діяльність).
IV рівень - високий: учень (учениця) володіє системою понять в межах, визначених навчальними програмами, встановлює як внутрішньопонятійні, так і міжпонятійні зв'язки; вміє розпізнавати об'єкти, які охоплюються засвоєними поняттями різного рівня узагальнення, відповідь аргументує новими прикладами; вміє застосовувати способи діяльності за аналогією і в нових ситуаціях; самостійні роботи виконує під опосередкованим керівництвом; виконує елементарні творчі завдання.

Оцінювання навчальних досягнень учнів 1-2 класів здійснюється вербально, у 3-4 класах - за 12-бальною шкалою. За рішенням педагогічної ради загальноосвітнього навчального закладу оцінювання навчальних досягнень учнів 2 класу може здійснюватися за 12-бальною шкалою (відповідно до критеріїв навчальних досягнень). Якщо навчальні досягнення учня 2 класу повністю відповідають критеріям певного рівня, ставиться його найвищий бал. Коли учень припускається окремих неточностей, йому знижується оцінка на 1-2 бали в межах рівня. Вчитель початкових класів повинен враховувати, що оцінка впливає на емоційний стан дитини, викликаючи як позитивні, так і негативні емоції, створюючи емоційний комфорт чи дискомфорт. Негативні емоції, як правило, зумовлені неаргументованою оцінкою.

У процесі навчання, зокрема, під час оцінювання, вчителю необхідно виявляти доброзичливість, терпіння, вимогливість поєднувати з індивідуальним підходом, а нормативний спосіб оцінювання - із особистісним, порівнюючи виявлені досягнення дитини не тільки з нормою, але й з її попередніми успіхами [36].

Переосмислення мети і завдань оцінювання та вивчення кращого досвіду шкіл країн Європи дозволило визначити сучасні **підходи до оцінювання навчальних досягнень** школярів в Новій українській школі: **формувальне оцінювання**, **технологія портфоліо**, **автентичний підхід** до оцінювання.

Сучасна практика школи розрізняє оцінювання результатів навчання (сумативне оцінювання) та оцінювання для навчання (**формувальне оцінювання**). **Формувальне або формативне, формуюче, формаційне оцінювання називають ще оцінюванням для поліпшення навчання.** Зокрема, дослідниця О. Локшина, проаналізувавши розуміння **поняття «формувальне оцінювання» зарубіжними вченими Ф. Перрену, Б. Коуї та Б. Беллом, П. Блеком**, визначила його так: **« Формувальне оцінювання розуміється як інтерактивне оцінювання учнівського прогресу, що дає змогу вчителям визначити потреби учнів, адаптувати до них процес навчання» [21, с. 223-224]. Отже, формувальне оцінювання дає можливість учням з допомогою учителя усвідомлювати й відстежувати свій навчальний прогрес і планувати подальші дії. Для педагога формувальне оцінювання означає бути поруч з дитиною і вести її до успіху. Отримані результати спостережень під час формувального оцінювання вчителі можуть використовувати для корекції самого процесу навчання та забезпечення правильного виконання учнями завдань. Коли учні залучаються до збирання та перевірки інформації про своє навчання, вони стають більш відповідальними та самостійними.**

Успішність формувального оцінювання залежить від того, як учитель зуміє підтримувати ефективний **зворотній зв'язок з учнями**, сприяти активній участі здобувачів в освітньому процесі, як він усвідомлює значення формувального оцінювання для розвитку мотивації навчання. Впроваджуючи формувальне оцінювання в освітній процес НУШ кожен педагог має знати відповіді на чотири основні запитання:

- 1) «Що оцінюється?» - навчальні досягнення.
- 2) «Коли використовується формувальне оцінювання?» - постійно.
- 3) «Для чого використовується формувальне оцінювання?» - постійний зворотній зв'язок з учасниками освітнього процесу та їх підтримка.
- 4) «Як оцінювати?» - справедливо, об'єктивно, незалежно, добросовісно.

Визначають такі форми формувального оцінювання:

У практичній діяльності для коректної організації формувального оцінювання вчитель повинен дотримуватися такого алгоритму дій:

- 1) Сформулювати об'єктивні та зрозумілі для учнів навчальні цілі.
  - 2) Створити умови для **ефективного зворотного зв'язку.**
  - 3) Забезпечити активну участь здобувачів **у процесі пізнання.**
  - 4) **Ознайомити учнів із критеріями оцінювання.**
  - 5) **Озброїти дітей знаннями та вміннями аналізувати свою навчальну діяльність (рефлексія).**
  - 6) **Корегувати разом із учнями підходи до навчання з урахуванням результатів оцінювання [45].**
- У сучасній школі вчителі використовують автентичне оцінювання, яке здійснюється під час навчання дітей і охоплює такі форми і методи оцінювання як спостереження, ведення записів, надання зворотного зв'язку тощо. Такий підхід до оцінювання значно відрізняється від традиційного. Спостереження є важливою складовою у процесі постійного процесу оцінювання. Записи**

спостережень у класі, записи життєвих випадків, портфоліо зі зразками дитячих робіт, опитувальники батьків та інтерв'ю з батьками виступають джерелами для оцінювання прогресу дітей у школі. За допомогою спостережень та індивідуалізованого оцінювання вчителі враховують індивідуальні відмінності дітей відповідно до загальних етапів дитячого розвитку [28].

Отже, навчання та оцінювання є взаємопов'язаними процесами. Педагогічне оцінювання є одним із найважливіших елементів сучасного навчального процесу, на ефективність якого суттєво впливає правильна організація оцінювання. Формує оцінювання - це цілеспрямований безперервний процес моніторингу навчання учнів; це засіб інтерактивного навчання, за допомогою якого формується культура спілкування в класі, розвиваються навички критичного та креативного мислення, формується середовище, що спонукає учнів ставити запитання. Формує оцінювання підтримує віру учнів у те, що кожен може покращити свою успішність.

Висновки до 1 розділу

Організація повноцінної навчальної діяльності призводить до якісних змін в мотиваційній сфері та психічному розвитку дитини. Мотивація до навчання є складником навчальної діяльності молодшого школяра, а пізнавальний інтерес - один із найбільш важливих мотивів навчання в загальній структурі мотивації пізнавальної діяльності, який першочергово усвідомлює учень молодшого шкільного віку. Уміння дитини аналізувати та оцінювати хід своєї навчальної діяльності є умовою успішного навчання. Система оцінювання минулого століття першочергово виконувала функцію зовнішнього підсумкового контролю з боку вчителя, а сама навчальна діяльність учня залишалася без належної уваги, що загалом значно знижувало ефективність навчання. Оцінювання в сучасній українській школі ґрунтується на положеннях дитиноцентричної педагогіки, які визначають першочерговість інтересів та особистісних запитів учня у процесі навчання.

Від рівня сформованості контрольних-оцінних умінь залежить успішність дитини молодшого шкільного віку у навчання. Контроль з боку вчителя і з боку здобувача має орієнтуватися на відслідковування позитивного прогресу особистісного розвитку дитини. Оцінювання ж має стати засобом позитивної мотивації до навчання дитини, підтримання пізнавального інтересу, створення комфортного емоційного середовища, коли дитина відчуває підтримку вчителя та однокласників. Формувальне оцінювання підтримує віру учнів у те, що кожен може покращити свою успішність.

Розділ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ рівня контрольної-оцінювальної діяльності здобувачів молодшого шкільного віку

2.1. Методика дослідження рівня контрольної-оцінювальних умінь молодших школярів

Інноваційність сучасної системи початкової освіти характеризується суб'єктивністю процесу навчання з позиції здобувача. Ця особливість виявляється у бажанні та здатності дитини самостійно навчатися, критично мислити, опрацьовувати інформацію з різних джерел, застосовувати здобуті знання в практичних завданнях, прагнути до самоосвіти і саморозвитку. У науковій літературі суб'єктивність здобувача освіти характеризується наявністю навчальної самостійності, ініціативності та відповідальності учня. Особливого значення набуває контрольна-оцінна самостійність молодшого школяра, тобто здатність до рефлексії процесу навчальної діяльності, а саме: здатність контролювати свою роботу на кожному етапі, уміння оцінювати та аналізувати здобутий результат, визначити місце утруднення та встановлювати спосіб його подолання тощо.

Дія контролю завжди пов'язана з дією оцінювання. Дослідниця А. Захарова визначила два аспекти оцінки - ретроспективну (оцінка вже виконаної роботи) і більш складну - прогностичну (оцінка роботи, яку тільки належить виконати), та такі характеристики оцінки як адекватність, надійність, повнота. В освітньому процесі визначають такі елементи контрольної-оцінної діяльності: контрольна-оцінна діяльність педагога, контрольна-оцінна діяльність учнів відносно самих себе (самоконтроль і самооцінка), контрольна-оцінна діяльність учнів по відношенню один до одного (взаємоконтроль і взаємооцінка).

На констатувальному етапі нашого дослідження для визначення місця контрольної-оцінної діяльності в освітньому процесі ми взяли за основу модель Л. Фрідмана, у якій визначено основні етапи формування навчальних дій, які ведуть до оволодіння учнями контрольної-оцінним актом як особистісним утворенням. За цією моделлю організація навчальної діяльності школярів передбачає реалізацію таких етапів: мотиваційний, операціонально-пізнавальний, контрольної-оцінювальний (з позиції як вчителя, так і самого учня).

На етапі мотивації навчальної діяльності здобувачі можуть оцінити наявні знання та вміння, які необхідні для оволодіння новим навчальним матеріалом, визначити очікувані результати діяльності та окреслити подальші перспективи. Для більшості здобувачів контрольної-оцінювальна діяльність відбувається в ході формування нових знань, умінь і навичок.

На операціонально-пізнавальному етапі контрольної-оцінювальна діяльність вчителя відбувається у формі: зовнішнього контролю, оцінки та обліку результатів внутрішнього контролю, оцінки та обліку роботи учнів у формі взаємоконтролю і взаємооцінки, самоконтролю і самооцінки.

На контрольній-оцінювальному етапі вчитель організовує підсумкову контрольну-оцінну діяльність учнів, корегує результати їхньої навчальної діяльності. Цей етап характеризується здатністю учнів узагальнювати вивчений матеріал та вводити нові знання в загальну систему своїх знань і вмінь. Таким чином, учень може зробити самоаналіз і самооцінювання, або ж рефлексію навчальної діяльності.

Отже, під час правильно організованого навчальної діяльності паралельно розвиваються два види контрольної-оцінної діяльності: зовнішня контрольна-оцінна діяльність, що здійснюється вчителем і внутрішня, яка здійснюється самими здобувачами. Ці два види діяльності безпосередньо взаємозв'язані і взаємозалежні.

Погоджуємося з думкою О. Воронцова і В. Заславського, що формування контрольної-оцінних дій учнів молодшого шкільного віку повинно відбуватися поетапно (див. рис. 2.1.1.):

I етап - пов'язаний з переходом від дошкільної до шкільної освіти (1-й клас);

II етап - основний, на якому вдосконалюються форми і способи контролю й оцінки в умовах формування класного співтовариства (2-й клас - перше півріччя 4-го класу);

III етап - рефлексивний, що забезпечує перехід від початкової школи до основної (друге півріччя 4-го - 5-й клас).

Рис. 2.1.1. Етапи формування контрольної-оцінних дій молодшого школяра за Воронцовим і Заславським

Таким чином, у представленій системі формування контрольної-оцінних дій визначено етапи становлення контрольної-оцінної діяльності молодших школярів та цілі, а також конкретизовано вид контролю і оцінки, що формуються. На першому етапі контрольної-оцінної діяльності, коли дії контролю й оцінки для здобувача є закритими, він не володіє критеріями оцінки, не розуміє, за що виставляється та чи інша оцінка, контрольна-оцінні дії мають бути переважно зовнішні, тобто здійснюватися педагогом. На другому етапі, коли учні вже здобули перший досвід контрольної-оцінної діяльності, відбувається передача алгоритму виконання контрольної-оцінних дій від вчителя до учня. На третьому етапі відбувається становлення повноцінної контрольної-оцінної діяльності здобувачів, яка характеризується наявністю зовнішньої і внутрішньої контрольної-оцінної діяльності [11].

На основі моделі організації навчальної діяльності школярів та з урахуванням визначених етапів формування контрольньо-оцінних дій здобувачів початкової освіти ми уклали методичну систему діагностики рівня контрольньо-оцінювальних умінь молодших школярів. Метою констатувального етапу дослідження було: визначити рівень сформованості контрольньо-оцінювальної діяльності здобувачів початкової освіти. Базою дослідження було визначено Комунальний заклад «Ліцей №2 імені Вадима Бойка» Світловодської міської ради». У дослідженні взяли участь учні 1-2 класу в загальній кількості 28 дітей. Дослідження проводилося протягом 2022-2023 н.р. (1 клас) і 2023-2024 н.р. (2 клас). Таким чином, ми мали змогу досліджувати процес формування контрольньо-оцінювальної діяльності здобувачів першого циклу початкової школи (1-2 клас).

У ході констатувального етапу дослідження використано теоретичні та емпіричні методи (теоретичний аналіз спеціальної літератури; спостереження за процесом комунікації у процесі ігрової, навчально-пізнавальної діяльності; бесіди з батьками здобувачів та вчителями).

На цьому етапі:

1) Визначено алгоритм процесу обстеження.

2) Проведено діагностику рівня мотивації до навчання та сформованості контрольньо-оцінювальної діяльності здобувачів.

3) Здійснено **аналіз та інтерпретацію отриманих результатів.**

В основу методики дослідження покладено серію пізнавальних завдань, які спрямовані на:

1) Дослідження рівня навчальної мотивації учнів (анкетування за Н[Г]Лускановою; методика вивчення мотивації в першокласників (за М[Р]Гінзбургом); методика вибору улюблених шкільних предметів та методика з готовим переліком мотивів [46, С[44-48].

2) Дослідження рівня сформованості самооцінки і самоконтроля в учнів на уроках (методика, які формують контрольньо-оцінювальну самостійність молодших школярів: «Чарівна лінійка», «Дерево творчості», «Оціни себе»).

3) Дослідження успішності учнів у навчальній діяльності, сформованість навчальних дій, суб'єктної позиції учня в освітньому процесі (спостереження, аналіз журналу спостережень вчителя за індивідуальним поступом дитини, аналіз учнівських портфоліо; аналіз робочих зошитів та результатів діагностичних робіт).

4) Дослідження рівня тривожності, вивчення ставлення батьків до формувального оцінювання дітей і вплив на психічний стан дитини (анкетування батьків, бесіда з батьками та вчителем, відвідування батьківських зборів).

У більшості психолого-педагогічних досліджень експериментально доведено, що успішність навчальної діяльності значно залежить від мотивації учіння. Зокрема, у наукових розвідках Г[К]Клауса описано взаємозалежність цих двох компонентів. **Він визначив, що орієнтування на навчання і на його наочний зміст мають найбільш стійкий вплив на активне засвоєння, на хід цього процесу та його успішність. На його думку, людина із сильним бажанням оволодіти знаннями вчитиметься без зовнішнього примушування, отримуючи від своїх знань задоволення, виявляючи наполегливість, достатньо швидко засвоюючи необхідний матеріал, демонструючи інтелект, гнучкість, фантазію. А от негативні мотиви щодо навчальної діяльності призводять до небажання вчитися та навіть до активного опору учінню.**

У дослідженнях, присвячених проблемам мотивації молодших школярів, було показано, що вони успішно вчать за умови позитивного ставлення до навчальної діяльності. Тоді вони докладають багато зусиль для засвоєння знань, оволодіння уміннями і навичками, уважні на уроках, **намагаються якомога краще виконати різноманітні навчальні завдання. Тобто позитивна мотивація до навчання сприяє підвищенню рівня успішності. Цікавість до самого процесу навчання формується також і через вдоволення соціальної потреби «стати школярем», через зацікавленість результатами своєї праці, вдоволення пізнавальної потреби** [46, С[44-48].

Мотивація - це сукупність спонукальних факторів, які викликають активність організму і визначають його спрямованість. Мотивація пронизує більшість сфер психічної діяльності людини. Це виявляється, зокрема, у великій кількості тих операціональних критеріїв, які використовуються у психодіагностиці мотивації. Педагогічно грамотна організація та управління процесом мотивації здобувачів початкової школи вимагає **діагностування навчальної мотивації учнів за допомогою анкетування** (за Н[Г]Лускановою), у результаті якого визначаються **рівні мотивації за високим, середнім, низьким діапазонами** (див[Додаток]А).

Методика вибору улюблених шкільних предметів - спрямована на вивчення структури навчальних інтересів молодшого школяра [там само]. Учні серед усіх навчальних предметів (які вивчаються в початковій школі) мають обрати й записати (або намалювати) послідовно чотири предмети, які їм подобаються найбільше. Порядок навчальних предметів відповідає тому, який предмет подобається найбільше - це перший малюнок, і далі за інтенсивністю зміни рівня вподобань.

Методика з готовим переліком мотивів (Типологія мотивів навчання «Драбинка мотивів») проводилася з учнями 2 класу. Їм необхідно **було продовжити речення «Я навчаюся, тому що...», і проранжувати відповіді, кожна із яких відповідала певному мотиву.**

Методика вивчення мотивації в першокласників

(за М[Р]Гінзбургом)

Для дітей шести років характерними є навчально-пізнавальні мотиви (засновані **на пізнавальній потребі**); **широкі соціальні мотиви, підґрунтя яких є розуміння суспільної необхідності навчання; позиційний мотив (пов'язаний із прагненням посісти нове місце у стосунках з оточуючими); зовнішні мотиви щодо самого навчання (наприклад, підпорядкування вимогам дорослих та ін.); ігровий мотив, неадекватно перенесений на нову навчальну сферу; мотив здобуття високої оцінки.** **В основу методики покладено принцип персоніфікації мотивів. Дітям пропонують послухати невелику розповідь у якій кожний із досліджуваних мотивів є особистою позицією одного з персонажів. Методика** проводиться індивідуально з кожною дитиною. Опис методики представлено в Додатку[Б].

Методика «Чарівна лінійка»

Методика орієнтована на розвиток у здобувачів **уміння здійснювати самоконтроль, самооцінку, взаємооцінку за визначеним одиничним критерієм. Дитина працює зі шкалою безпосередньо перед виконанням роботи. Найчастіше цей спосіб оцінювання застосовується під час самостійних чи перевірючих робіт. Наприклад, перед виконанням завдання дітей просять накреслити шкалу оцінювання: «Перш ніж ви розпочнете виконувати завдання, спрогнозуйте, наскільки правильно ви його виконаєте. Для цього поставте позначку олівцем на шкалі». Учень/учениця ставить позначку на тому рівні, якого, на його/її думку, він/вона досяг/досягла. Після цього дітей просять розпочати виконання завдання. Після виконання завдання діти розпочинають перевірку. Іде порівняння (аналіз) виконаної роботи** зі зразком.

Зразок для самоперевірки може бути або на екрані, або на дошці чи картці.

«Після того, як ви перевірили, оцініть тепер успішність своєї роботи позначкою на шкалі, але вже ручкою». Йде оцінювання. Якщо успішність роботи та прогноз співпали, то учень обводить позначку.

«У кого успішність роботи виявилася вищою за прогноз? Збіглася? Нижче? У кого все правильно?»

Під час перевірки ставимо свою позначку червоною кольору на те місце, де, на нашу думку, вона повинна знаходитися. Якщо оцінка учня та вчителя збіглися, позначку обводимо кружечком. Отримуючи роботу, учень дивиться, де знаходиться позначка вчителя, чи є розбіжності в оцінці, завшизди чи занижив свою оцінку, адекватно чи неадекватно оцінив себе. Розбіжність оцінок - привід для рефлексії, та визначення вміння, яке потребує доопрацювання.

Методика «Дерево творчості»

Метою діагностики визначено розвиток в учнів умінь здійснювати самоконтроль, самооцінку, порівнюючи роботу із зразком за заданою інструкцією, формування позитивної мотивації навчання.

На дошці вчитель заздалегідь розміщує **наочний матеріал: стовбур яблуні, окремо вирізані листочки, квіти, яблука. Поруч зазначені критерії оцінювання: яблуко - урок пройшов плідно, лист - нічого не зрозумів на уроці, квіти - залишилися питання на тему.**

У кінці уроку діти обирають і прикріплюють на стовбур дерева або яблука, або листок, або квітку.

Перш ніж учні почнуть прикріплювати **на стовбур яблуні той чи інший** елемент, вчитель акцентує їхню увагу на тому чи правильно вони **виконували сьогодні завдання, наскільки добре засвоїли новий матеріал (якщо це був урок відкриття нового знання), наскільки сильно їм сподобався сьогоднішній урок.**

Після того, як усі учні оцінили свій день та результативність цього уроку, вчитель аналізує, як розподілилися яблука, листя і квіти на стовбурі яблуні.

Методика «Оціни себе»

Метою методики є розвиток умінь учнів об'єктивно оцінювати свою діяльність, формування позитивної мотивації до навчання.

Наприкінці уроку учням видають картку, на якій зображено велику точку, на дошці вчителя **намальовано велике коло. Дітям пояснюють: « Все коло - це всі добрі справи, які ти робиш щодня. Якщо ти вважаєш, що щодня робиш тільки хороші вчинки, то постав точку в самому центрі кола. Якщо іноді ти чиниш не так, як потрібно, то постав точку ближче до краю кола. Якщо ти вважаєш, що робиш тільки злі і ніколи хороші, то нічого не** відзначаєш». Після роздумів діти виходять до дошки та прикріплюють свою картку з точкою на великому колі.

Отже, на констатувальному етапі дослідження для дослідження рівня контрольно-оцінювальних умінь молодших школярів визначено такі критерії мотиваційний (ставлення до навчання, ставлення до контрольно-оцінювальної діяльності, розуміння учнем змісту формувального оцінювання) операційний (**успішність учня у навчальній діяльності, сформованість навчальних дій, суб'єктної позиції учня в навчальному процесі**) рефлексійний (уміння учнів **здійснювати самоконтроль і самооцінку в різних видах навчальної діяльності, здійснювати взаємоконтроль і** взаємооцінку) психологічний (рівень тривожності, ставлення батьків до формувального оцінювання дітей і вплив на психічний стан дитини).

З урахуванням визначених критеріїв дослідження рівня контрольно-оцінювальних умінь було визначено та охарактеризовано три рівні:

Високий рівень Такі діти мають пізнавальний мотив, прагнуть найуспішніше виконувати вимоги, які висуває школа. Учні чітко дотримуються усіх вказівок учителя, сумлінні й відповідальні, засмучуються через незадовільні оцінки Учні усвідомлюють необхідність знань, характеризуються особистою відповідальністю за досягнення мети своєї діяльності. У навчанні виявляють сумлінність під час виконання завдань, адекватно оцінюють свої здібності та можливості, вміють визначити причину труднощів, які виникають в ході вирішення навчальної задачі. Відчують потреби якісно виконувати й перевіряти будь-яке навчальне завдання. Здійснюють самоконтроль під час навчальної діяльності. Використовують спеціальні прийоми самоконтролю і самооцінки. Їм характерна адекватна самооцінка. Високий рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента самооцінки характеризується наявністю у молодших школярів стійкого інтересу до самооцінювання. Учні є активними в оцінній діяльності, а вчитель виступає у ролі партнера. Активні на уроках, прагнуть досягати успіхів у навчанні, впевнені у своїх силах і можливостях, можуть прогнозувати власні дії, намагаються долати труднощі. Високий рівень сформованості самооцінки відзначається достатніми знаннями. Учні здатні самостійно обирати еталони та критерії оцінювання, знання склад оцінних дій, вміють правильно застосовувати оцінні судження, здійснюють критичний аналіз власних можливостей, виявляють бажання до вдосконалення оціночних суджень та умінь.

Середній рівень Таким дітям властиве позитивне ставлення до школи, але школа цікавить їх здебільшого позаурочною діяльністю. Вони досить добре почуваються в школі, однак відвідують її переважно заради спілкування з друзями та вчителями. Пізнавальні мотиви в таких дітей сформовані меншою мірою, тому навчальний процес їх цікавить недостатньо. Мотиви досягнення поставлених цілей частіше ситуативні, нестійкі. Характерна невпевненість у визначених цілях, острах складних, важкодоступних цілей. Характерне неадекватне самооцінювання з тенденцією до завищення. Знання про себе менш самостійне, не розуміють своїх здібностей і можливостей, тому частіше помиляються у прогнозуванні. Причини своїх невдач частіше пояснюють несприятливими обставинами. Середній рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента самооцінки визначається проявом нестійкого інтересу молодших школярів до самооцінювання, активність учнів залежить від вказівок вчителя (наслідувальна діяльність), який виступає у ролі організатора самооцінювальної діяльності. Молодші школярі з середнім рівнем сформованості самооцінки характеризуються частковим володінням знань про самооцінку, знання критеріїв та еталонів оцінювання є хаотичним, не завжди здатні правильно висловлювати власні судження, дати адекватну оцінку діям, здійснити критичний аналіз.

Низький рівень Ці діти відвідують школу неохоче, пропускають заняття. На уроках часто займаються сторонніми справами, граються, бешкетують. Зазнають серйозних труднощів у навчальній діяльності. Не виявляють прагнення у вирішенні навчальних завдань правильно. Домінування страху невдачі, невпевненості у своїх силах. Учні не намагаються розкрити свої можливості в навчальній діяльності.

Низький рівень сформованості самооцінки - прояв короточасного інтересу учнів до оцінювання, що носить ситуативний характер, або ж в учнів зовсім не виникає бажання здійснювати самооцінювальну діяльність. Молодші школярі є пасивними, вони виконують тільки вказівки вчителя, для того, щоб уникнути неприємностей у навчальній діяльності. Для них характерна неадекватна самооцінка з тенденцією до завищення. Нагромадження лише негативного досвіду зовнішніх оцінок призводить до повної невпевненості в собі: вважають себе нездібним, проявляють тривожність, бояться вчителя, очікують невдачі, не проявляють ініціативу, самостійність, навчаються із значним емоційним напруженням. Низький рівень сформованості самооцінки - мінімальна повнота знань. Учні взагалі не орієнтуються у системі критеріїв оцінювання, не вміють оцінити себе, свої дії, не спроможні співвіднести свої дії з еталонами оцінювання, не вміють обґрунтувати власну точку зору. Молодші школярі низького рівня завжди погоджуються із зауваженнями, не усвідомлюють складність завдань, які пропонує вчитель для виконання, їхні дії залежать від допомоги вчителя.

На основі отриманих результатів комплексної діагностики була організована методична робота з формування контрольно-оцінювальних умінь молодших школярів на формувальному етапі дослідження.

2.2) Аналіз матеріалів дослідження

Використовуючи інструментарій діагностики рівня мотивації до навчання та сформованості контрольно-оцінювальної діяльності здобувачів на констатувальному етапі дослідження ми отримали кількісні та якісні показники, які потребували аналізу та інтерпретації.

З метою отримання загального уявлення про актуальність окресленої проблеми та рівень обізнаності про те, що таке формувальне оцінювання, ми провели анкетування серед батьків дітей залучених до експерименту. Ми використали опитувальник для батьків, запитання якого були орієнтовані на визначення загального уявлення про сучасну систему оцінювання в початковій школі та значення оцінки для учнів і їхніх батьків.

Так опитування було проведено серед батьків дітей у кількості 28 осіб. Переважна більшість батьків (понад 80%) вказали, що відсутність оцінок знижує мотивацію в навчанні учнів. На думку більшості опитаних, «бальна» або «рівнева» оцінка успішності необхідна, оскільки дозволяє батькам зрозуміти як дитини оволодіває знаннями чи певними навичками. Деякі батьки зазначили, що оцінювання у вигляді «сонечка» чи «смайликів» заохочує дитину. У бесіді з вчителем класу ми зрозуміли, що значна кількість батьків перестають контролювати успішність дитини в навчанні, оскільки відсутність «покаральних» оцінок за невиконані домашні завдання послаблює контрольну функцію саме з боку сім'ї. Концепцією Нової української школи передбачено, що батьки мають стати активними учасниками освітнього процесу своєї дитини. Тому класним керівникам рекомендовано залучати їх до оцінювання поведінки їхньої дитини. Дослідження рівня навчальної мотивації учнів проводилося з використанням анкетування за Н.П.Пускановою; методики вивчення мотивації в першокласників (за М.Р.Гінзбургом); методики вибору улюблених шкільних предметів та методика з готовим переліком мотивів (Додатки А, Б). Методика оцінки мотивації навчання Н.П.Пусканової проводилася у два етапи: проєктивний (малюнок **на задану тему**) та анкетування. Малюнки учнів ми аналізували з урахуванням таких критеріїв: ставлення до школи, **навчання, шкільних предметів (виявлення їх значущості), емоційне забарвлення**. Отримані результати свідчили про те, що навчання для учнів початкової школи особистісно значущою діяльністю. В малюнках відобразилося позитивне ставлення до школи, навчальної діяльності, висока мотивація та пізнавальна активність. Результати проведеної методики представлені на Рис. 2.2.1.:

Рис. 2.2.1. Результати методики оцінки мотивації навчання за Н.П.Пускановою

Високий рівень шкільної мотивації, навчальної активності показали 40 (14,3%) учнів. Ці діти демонструють пізнавальний мотив, прагнуть успішно виконувати вимоги, які ставить вчитель. Діти чітко дотримуються всіх указівок учителя, сумлінні й відповідальні, часто засмучуються через невдачі. **У малюнках на шкільну тематику вони зображують учителя біля дошки, процес уроку, навчальний матеріал та ін. Достатній рівень** навчальної мотивації показали 16 учнів (57,1%). Це гарний показник шкільної мотивації. Ці діти успішно виконують навчальну роботу, вміють організувати свою діяльність на уроці. У малюнках ці діти зображали навчальні ситуації, а під час відповідей на запитання, виявляли **меншу залежність від суворих вимог і норм**. У 6 учнів (21,4%) було встановлено позитивне ставлення до школи, але їх більше цікавить позаурочна діяльність. Їм комфортно в школі, але спілкуватися **з друзями та вчителями їм подобається** значно більше чим сам процес навчання. Більшого позитивного впливу мають гарний **рюкзак, ручки, зошити. Пізнавальні мотиви в таких дітей сформовані меншою мірою, тому навчальний процес їх цікавить недостатньо**. У малюнках на шкільну тематику ці діти здебільшого зобразили позанавчальні ситуації. Початковий рівень відзначено у 2 учнів (7,2%). Ці діти відвідували школу неохоче, пропускали заняття. На уроках часто займалися сторонніми справами, гралися, бешкетували. Їм важко дається навчання. Адаптація до школи - нестійка. **У малюнках на шкільну тематику такі діти зображують ігрові сюжети, хоча побічно пов'язують їх зі школою**. Дітей з негативним ставленням до школи не було виявлено.

За результатами вивчення мотивації в першокласників (за М.Р.Гінзбургом) ми підтвердили твердження про те, що найхарактернішими мотивами для дітей шестирічного віку є: **навчально-пізнавальний мотив (заснований на пізнавальній потребі); широкі соціальні мотиви, засновані на розумінні суспільної необхідності виховання; позиційний мотив (пов'язаний з бажанням зайняти нове місце у відносинах з оточуючими); зовнішні** мотиви, пов'язані з самим навчанням (наприклад, відповідність вимогам дорослих тощо); тема гри, недоцільно перенесена на нову навчальну область; мотив заохочення гарними оціночними судженнями.

Методика вибору улюблених шкільних предметів засвідчила, що для учнів першого класу найбільш цікавим є навчальний предмет «Я досліджую світ», далі - математика, фізична культура і мистецтво. Для учнів другого класу в пріоритеті «Я досліджую світ» і математика. Літературне читання та українська мова - зайняли нижчі рівні за вподобаннями.

За результатами методики з готовим переліком мотивів для учнів 20 класу провідними усвідомленими мотивами стали: **самовдосконалення (бажання бути розумною, обізнаною та вихованою людиною); пізнавальний інтерес до змісту навчання (орієнтація на пізнання нового), та «батьківський мотив» (прагнення порадувати батьків і отримати заохочення). Мотиви самовдосконалення займають перше місце.** Слід відзначити, **що мотив «оцінка» (тобто орієнтація на отримання високої оцінки) не характерний для сучасних учнів перших та других класів. Це пояснюється тим, що в класах, які навчаються за Програмою НУШ, існує формувальне оцінювання, і оцінки в балах не виставляються. Але для дітей «вчительський мотив» (прагнення отримати схвалення з боку учителя) є важливим. Адже для учнів молодших класів учитель є безумовним авторитетом і взірцем для наслідування.**

Використовуючи методику «Чарівна лінійка» з учнями 10 та 20 класу, **ми узагальнили результати цього дослідження та** відобразили їх у діаграмі на Рис. 2.2.2.:

Рис. 2.2.2. Узагальнені результати методики «Чарівна лінійка»

За результатами дослідження 28,6% дітей завищують свою самооцінку. **Менша частина дітей з усього класу (10,7%) має адекватне уявлення про себе та свої можливості і більшість учнів класу 60,7% мають низьку самооцінку, не впевнені у своїх можливостях. Отже, самооцінка більшості дітей завищена, а менша частина дітей мають адекватну самооцінку.** Отже, на початку навчання **більшість дітей можна віднести до низького або середнього рівня розвитку** самооцінки діяльності, **зовсім мало дітей здатні до високого рівня розвитку самооцінки за цим показником. Отже, здатність до самооцінки та рефлексії у молодших школярів остаточно не сформована.**

Використовуючи методику «Дерево творчості» з учнями класу, **ми узагальнили результати цього дослідження та зафіксували** дані в діаграмі на Рис. 2.2.3.:

Рис. 2.2.3. Узагальнені результати методики «Дерево творчості»

З даних діаграми можна побачити, що для 6 молодших школярів (21,4%), урок пройшов продуктивно, і вони дізналися щось нове для себе. Для 20 учнів (71,4%), що є більшість класу, урок пройшов досить непогано, але залишилися деякі запитання і вони в чомусь залишилися незадоволені виконаною роботою. Двоє учнів (7,2%) вирішили, що урок пройшов даремно і вони нічого не зрозуміли.

Отже, самооцінка **молодших школярів характеризується низькими показниками, а отже, в більшості є неадекватною, заниженою.** Таким чином, дані методики «Дерево творчості» підтверджують результати **попередньої методики про недостатню сформованість** оцінної діяльності молодших школярів.

Узагальнені результати методики «Оціни себе» представлені в діаграмі Рис. 2.2.4.:

Ми бачимо, що молодших школярів із високим рівнем самооцінки, які поставили позначку в центрі кола - 21 ос., **із середнім рівнем, які поставили позначку ближче до краю кола** - 6 ос., з низьким рівнем - 1 ос..

Таким чином, можна констатувати, **що у молодших школярів на початковому етапі навчання рівень об'єктивної самооцінки низький, при цьому розходження між Я реальним і Я-ідеальним досить значне, що говорить про їх нездатність до адекватного самопізнання. Ці дані відповідають тим, що отримані в ході попередніх досліджень, а також теоретичним положенням, що існують** в даний час, щодо вивчення самооцінки молодших школярів.

У зв'язку з цим можна зробити висновок, що **рівень самооцінки молодших школярів на початковому етапі навчання дуже низький**, порівняно з самооцінкою **дітей у наступні періоди, а отже, вони потребують спеціального психолого-педагогічного впливу з метою оптимізації процесів становлення такого компонента самосвідомості - як самооцінка** та в цілому оціночної діяльності. Дані констатувального експерименту **свідчать про недостатній рівень сформованості контрольно-оцінної самостійності молодших школярів, що** зумовлює необхідність проведення формувального експерименту.

Висновки до 2 розділу

Аналіз результатів анкетування батьків і бесід з учителями-практиками, вивчення та узагальнення педагогічної документації дає змогу зробити висновок про те, що чинниками, які гальмують процесу формування контрольно-оцінних умінь є: усталена позиція переважної більшості учителів на оцінку і контроль як механізми маніпулювання свідомістю та поведінкою учнів, намагання більшості батьків підмінити дії дітей із самоконтролю й самооцінки та тотальний контроль з боку дорослих; відсутність конструктивної взаємодії батьків і вчителя. Ми знайшли підтвердження того, що для сучасних молодших школярів (1-2 клас) мотив «оцінка» не характерний. Результати проведених діагностувальних методик засвідчили притаманність середнього і низького рівнів контрольно-оцінювальних умінь. Учні 1-2 класів властиве позитивне ставлення до школи, але школа цікавить їх **здебільшого позаурочною діяльністю. Вони досить добре почуваються в школі, однак відвідують її переважно заради спілкування з друзями та вчителями. Пізнавальні мотиви в таких дітей сформовані меншою мірою, тому навчальний процес їх цікавить недостатньо.** Мотиви досягнення поставлених цілей частіше ситуативні, нестійкі. Характерне неадекватне самооцінювання з тенденцією до завищення. Знання про себе менш самостійне, вони не розуміють своїх здібностей і можливостей, тому частіше помиляються у прогнозуванні. Середній рівень сформованості мотиваційно-ціннісного компонента самооцінки визначається проявом нестійкого інтересу молодших школярів до самооцінювання, активність учнів залежить від вказівок вчителя (наслідувальна діяльність), який виступає у ролі організатора самооцінної діяльності. Молодші школярі з середнім рівнем сформованості самооцінки характеризуються частковим володінням знань про самооцінку, знання критеріїв та еталонів оцінювання є хаотичним, не завжди здатні правильно висловлювати власні судження, дати адекватну оцінку діям, здійснити критичний аналіз.

Розділ 3. формувальне оцінювання як стратегія розвитку ключової компетентності НУШ «уміння вчитися впродовж життя»

3.1 Засоби та методи розвитку навчальної мотивації молодших школярів

У наукових розвідках А. Маркової зазначено, що формування мотивів, які наповнюють навчання значущим для дитини змістом, має відбуватися з самого першого рівня навчання у школі, коли для учня це життєво важлива метаю, а для вчителя - одне із ключових завдань. Дослідниця зауважує, що саме під час навчальної діяльності формуються навчально-пізнавальні мотиви, тому має значення те, як педагог організовує, а учень здійснює навчально-пошукову роботу на уроці. Серед основних факторів, які впливають на формування стійкої позитивної навчальної мотивації можна відзначити:

1) Змістовий компонент. Навчальний матеріал доцільно подавати так, щоб викликати в учнів емоцію впевненості у тому, що я все одно зможу це зробити, **тобто бути достатньо складним, активуючим пізнавальні психічні процеси, гарно ілюстрованим. Матеріал має спиратися на уже наявні знання учнів й водночас нести нову інформацію, яка допомагає їм пізнати уже відоме з іншого боку. До змісту навчального матеріалу висуваються наступні вимоги:**

- а) навчальна інформація **має відповідати віковим особливостям та пізнавальним потребам дитини**, забезпечувати всебічний розвиток;
- б) матеріал для засвоєння повинен бути новим, доступним, цікавим. Важливо під час формування нових знань і способів дій враховувати життєвий досвід дитини, актуалізувати здобуті **знання. Збудженню пізнавального інтересу, розвитку бажання вчитися сприяє змістовний та ілюстрований навчальний матеріал.** Тому доцільно використовувати кольорові, анімовані презентації з доступом до інтерактивних вправ та інтернет-додатків. Розвитку навчальної мотивації сприятимуть **методи моделювання навчальних ситуацій, розігрування та обговорення різних життєвих історій.** Ці методи дають змогу **учням експериментувати з «майже реальним життям», апробувати різні варіанти рішень, прогнозувати, «що з цього вийде».** Також використання цих методів розвиває критичне мислення, формує уміння співпрацювати та приймати рішення у ході вирішення навчальних завдань;
- в) **орієнтація змісту кожного уроку, кожної теми на вирішення проблем науково-теоретичного пізнання явищ та об'єктів навколишнього світу. Реалізація цієї вимоги допоможе формувати змістові мотиви навчальної діяльності (спрямовані саме на зміст діяльності, а не на будь-які побічні цілі цієї діяльності).**

2) Організація освітнього процесу. Опанування навчального матеріалу учнями має відбуватися з урахуванням трьох етапів:

I) Етап **мотивації навчально-пізнавальної діяльності учнів** зазвичай передбачає: **створення проблемної ситуації; формулювання основного навчального завдання; самоконтроль і самооцінка майбутньої діяльності з вивчення теми. На цьому етапі учні мають прийняти мету подальшої діяльності на уроці: розуміти для чого їм потрібно вивчати тему і що саме вони повинні зробити, щоб успішно виконати навчальне завдання. Важлива умова організації навчальної діяльності - підведення учнів до самостійної постановки і прийняття завдань.**

II) Операційно-пізнавальний етап. Тут діти здобувають нові знання та оволодівають новими способами дії. **Важливо викликати у дітей позитивні емоції від досягнутих ними успіхів.** Саме на цьому етапі особливого значення набуватимуть уміння самоконтролю та самооцінки. Здатність до пробної дії та фіксації причини неможливості вирішити навчальне завдання відразу. Доступ до джерел інформації і здатність їх опрацювати.

III) Етап рефлексії навчальної діяльності. Учні аналізують весь процес навчальної діяльності, оцінюють її, порівнюють одержані **результати з поставленими навчальними завданнями. Підведення підсумків вивченої теми має бути організовано так, щоб учні отримали відчуття емоційного задоволення від виконаної роботи, радість пізнання нового, цікавого.**

3) **Форми організації навчальної діяльності.** Групові форми організації навчальної діяльності покращують мотивацію, адже дозволяють залучати до роботи навіть пасивних і слабо мотивованих учнів. Установа на змагання на підсвідомому рівні стимулює старання бути не гіршим за інших. Колективно-групові та кооперативні форми роботи вчать дітей співпрацювати, йти на компроміси і домовлятися заради спільної мети. Сьогодні

всього більшого значення набувають технології інтегрованого та проєктного навчання де розвиток кооперативних умінь і гнучких навичок набуває пріоритетного значення.

4) Оцінка результатів навчальної діяльності. Саме розуміння своєї успішності і правильності своїх дій виступають рушійними чинниками позитивної мотивації. Важливо щоб під час оцінювання якісний показник, домінував над кількісним. Для дитини важливо розуміти і фіксувати **позитивні моменти, індивідуальні зрушення у засвоєнні навчального матеріалу, усвідомлювати причини недовіків** і невдач, а не лише констатація їх наявності.

Адекватна оцінка педагога створює умови для розвитку позитивної мотивації навчання. За результатами низки психологічних досліджень установлено, що стиль педагогічної діяльності вчителя по різному впливає на формування мотивів учіння. Так **авторитарний стиль формує зовнішню мотивацію учіння, мотив уникнення невдач, затримує формування внутрішньої мотивації. Демократичний стиль педагога, навпаки, сприяє внутрішній мотивації, а ліберальний - знижує мотивацію учіння і формує мотив «сподівання на успіх»** [4; 40].

Для розвитку навчальної мотивації учнів молодшого шкільного віку необхідно створити такі умови: реалізація особистісно-орієнтованого підходу до навчання; реалізація дитиноцентрованого підходу; задоволення дитячої потреби у спілкуванні з педагогом та однолітками; збагачення дитячого мислення інтелектуальними почуттями; використання дитячої допитливості для стимулювання пізнавального інтересу; формування адекватної самооцінки своїх можливостей; утвердження прагнення до саморозвитку та самовдосконалення; використання різних способів педагогічної підтримки; виховання відповідального ставлення до навчальної діяльності.

Узагальнюючи передовий педагогічний досвід вчителів практиків, визначимо деякі ефективні методичні прийоми розвитку мотивації до навчання у дітей молодшого шкільного віку:

1) Створення атмосфери зацікавленості в процесі

Зацікавленість у процесі відкриття нових знань і бажання долати труднощі заради того, щоб отримати відчуття задоволення від своєї роботи, а не просто бажання отримати гарну оцінку. Доцільне проведення бесід та інтерактивних вправ, які допомагають дітям зрозуміти та визначити свою мотивацію і цілі уроку. Варто використовувати вправи без оцінок, що дозволить долати відчуття страху перед помилкою.

2) Надання дитині можливості відчувати успіх

На початку навчання варто використовувати посилені для учнів завдання, в основі яких був би життєвий досвід дитини, або наявні знання.

Здатність виконати завдання викликатиме у дитини почуття успіху, що в подальшому спонукатиме її до виконання нових завдань, щоб знову відчувати задоволення від своєї роботи.

3) Створення позитивної атмосфери на уроках

Демонстрація важливості **відповіді кожної дитини, навіть якщо вона не зовсім правильна** дозволить реалізувати цю умову. Дітям важливо розуміти, що навчання - це процес, де всі можуть помилятися, але важливо не боятися зробити помилку, а зуміти зрозуміти і виправити її.

4) Використання інтернет-ресурсів для створення командних ігор і квестів; опрацювання схожих діагностичних завдань **в режимі онлайн, налаштуваннях завжди виставляти «часткове оцінювання» та «показувати відповідь** одразу; у тестах використовувати майже всі типи запитань, щоб дітям було цікаво відповідати.

5) Демонстрація актуальності теми та використання зворотного зв'язку

На етапі мотивації ефект зацікавленості можна забезпечити завдяки актуальності теми, яка буде вивчатися, шляхом звернення до життєвого досвіду самих учнів, **тренування навички визначати навчальну траєкторію через формувальне оцінювання та активно використовувати різні форми зворотного зв'язку, крім фактичних оцінок.**

6) Знання того, **що цікаво учням сьогодні, і використання цього в навчанні.**

Етап мотивації до навчання може бути актуальним і для вчителів - завжди цікавіше реалізувати нові ідеї та експериментувати, особливо якщо нові підходи приносять кращі результати в різних класах. Прийоми, які дозволяють реалізувати цікаві **аналогії, парадоксальні факти, прийом здивування, змагання, квести з допомогою постановка цілей й очікуваних результатів на кінець уроку**; спільні проєкти; використання інтерактивної дошки тощо.

6) Використання улюблених іграшок-антистресів для дітей типу Pop-it/ Simple Dimple. Відзначимо, що, відволікання - це своєрідний механізм, який допомагає регулювати збудженість організму. Воно підвищує або знижує рівень концентрації уваги залежно від обставин: якщо стрес - заспокоює, а якщо треба зосередитися та працювати - додає енергії.

7) Використання різноманітних ігрових вправ під час різних етапів уроків типу: «Мій сусід», «Дерево очікувань», «Я виконую домашні завдання», «Хочу бути» та ін. (див. Додаток В). Такі ігрові завдання дозволяють вчителю урізноманітнити хід уроку, вивчити інтереси дітей і скорегувати підібрані форми роботи.

Узагальнюючи вище викладене, можемо стверджувати що **мотивація навчання молодшого школяра складається з низки спонукань, які постійно змінюються і взаємодіють між собою. Тому становлення мотивації є не простим зростанням позитивного або посиленням негативного ставлення до навчання, а загальним ускладненням структури мотиваційної сфери** особистості. Для учнів початкової школи педагогом варто використовувати достатню кількість ігрових вправ і завдань, які формують позитивну мотивацію до навчання. Урахування основних факторів, які **впливають на формування стійкої позитивної мотивації до навчальної діяльності** дозволить зробити цей процес більш ефективним.

3.2) Техніки формування рефлексивних умінь і навичок у процесі навчальної діяльності

Реалізація концептуальних положень НУШ передбачає рефлексійний етап як передумову створення розвивального освітнього середовища на уроці. Сучасний учитель акцентує увагу не лише на процесі формування нових знань у здобувачів, а й на усвідомленні учнями того, як вони навчаються. На думку психологів, без розуміння самого процесу отримання знань вони не можуть стати особистим надбанням дитини.

Рефлексія допомагає учням сформулювати отримані результати, по-новому визначити цілі подальшої роботи, скоригувати траєкторію свого подальшого розвитку. **Рефлексивна діяльність дає можливість усвідомити свою індивідуальність, унікальність і призначення. Принцип активності та усвідомленості є одним із принципів еволюційного навчання. Дитина може бути** активною лише тоді, коли вона усвідомлює мету навчання та його необхідність.

У практиці початкової школи використовується навчальна рефлексія. Її мета полягає у тому, щоб розвивати емоційну сферу і мотивувати дитини до навчання; вчити організувати навчальну діяльність, оцінювати хід і зміст діяльності, залучати здобувачів до активної пізнавальної діяльності. Важливою умовою є формування у дітей умінь встановлювати і усвідомлювати причини успіхів та невдач, здатність конструктивно діяти навіть у ситуаціях розчарування.

Рефлексію необхідно проводити в період формування нових знань і способів дії у формі рефлексивних запитань, спрямованих на закріплення навчальної інформації, або аналіз її важливості та практичної цінності;

- побудови та усвідомлення самого алгоритму пошуку нових знань і збирання в спільну скарбничку зрозумілого, сприйнятого та запам'ятованого. Після уроку в учня має зафіксуватися результат у вигляді логічного ланцюжка міркувань і здатністю порівнювати свої способи і методи дії під час вирішення певного навчального завдання та критично їх оцінювати.

Дослідники виділяють такі типи рефлексії: рефлексія почуттів та емоцій дитини, рефлексія змісту навчальної дисципліни, рефлексія своєї діяльності.

Обираючи вид рефлексії, вчитель має враховувати мету діяльності учня, завдання, зміст, складність навчального матеріалу, тип уроку, методи і прийоми навчання; вікові, психологічні та індивідуальні особливості дитини.

Для оптимізації освітнього процесу застосовують рефлексію діяльності. Учні **навчаються осмислювати хід роботи з навчальним матеріалом (методи, прийоми, вправи)**. Така рефлексія застосовується **на етапі актуалізації знань, умінь** і способів дії; продуктивна на підсумковому етапі уроку, оскільки забезпечує оцінку активності здобувачів у ході навчальної діяльності.

Концепцією розвивального навчання передбачено формування в учнів умінь працювати у різних формах діяльності: індивідуальній, груповій, колективній.

З огляду на це, рефлексія, як будь-яка інша діяльність, може проводитися в індивідуальній та груповій формах:

а) індивідуальна - дозволяє сформувати реальну самооцінку. Учитель ставить запитання за що учень може оцінити свою роботу, або чому поставив собі той чи той рівень?

б) групова - дозволяє навчити визначати цінність діяльності кожного члена групи для досягнення максимально позитивного спільного результату під час вирішення поставленого завдання. Педагог запитує у дітей чи вдалося їм досягти такого результату, якби в команді не було ... (ім'я)? Що саме для досягнення успіху зробив ... (ім'я)?

Метою групової рефлексії є підвищення ефективності діяльності кожного учня як члена групи; збільшення потенційно можливого особистого внеску в результат роботи всієї групи.

У ході реалізації колективної навчальної діяльності рефлексія у вигляді контрольної-оцінної **діяльність в групі передбачає включення кожного учня в дію взаємоконтролю і взаємооцінки**. Вчителі використовують **оціночні карти**, метою яких є навчання умінню об'єктивного само- та взаємоконтролю, а також само- та взаємооцінювання. Учні пропонують коротко зафіксувати письмово обґрунтування поставленої оцінки у вигляді похвали, схвалення, побажання, компліменту тощо. На цьому етапі ефективною такою може стати техніка «Дві зірки й побажання». Після того як групи виконають роботу вони обмінюються виконаними завданнями та коментують роботу, указуючи на два позитивних моменти й висловлюють побажання (що потрібно виправити чи вдосконалити). Саме побажання, а не зауваження дозволяють формувати позитивні мотиви навчання. Групи також можуть репрезентувати результати своєї роботи, а всі інші голосують, використовуючи модифіковану техніку «Долоньки долонька, спрямована вгору, - усе правильно, додати нічого долонька, спрямована вбік, - не все правильно та/або можна доповнити».

Позицію «Долонька вбік» обов'язково аргументує та обговорює увесь клас [58, с. 53-54].

Під час освітнього процесу рефлексія як діяльність виконує такі функції: діагностичну - виявляє рівні співпраці між учасниками освітнього процесу та її ефективність, а також констатує рівні розвитку учасників освітнього процесу; проєктувальну - передбачає проєктування майбутньої співпраці в ході навчальної діяльності та тісний контакт учасників освітнього процесу; організаторську - виявляє способи і засоби організації продуктивної діяльності і взаємодії вчителя і учнів; комунікативну - виступає як одна з найважливіших умов продуктивного спілкування педагога і учня; мотиваційну - визначає цілі діяльності та скерує подальші навчальні дії; корекційну - спонукає учасників освітнього процесу корегувати свою діяльність, яка здійснюється у взаємодії з іншими учасниками освітнього процесу.

Із запровадженням концептуальних положень НУШ в освітньому просторі загальноосвітніх навчальних закладів, у чинних документах, які регламентують освітній процес активно використовуються терміни «формувальне і підсумкове оцінювання», де формувальне оцінювання передбачає оцінку й корекцію процесу навчання, а підсумкове фіксує результат навчання. Формувальне оцінювання проводиться під час навчання і дозволяють учителю фіксувати, чи були учні успішними чи ні, а також для визначення того, як має бути побудований освітній процес у майбутньому. Учителів-практиків і сьогодні турбує запитання «Як зробити так, щоб оцінювання не знецінилося?». Із запровадженням формувального оцінювання в початкових класах НУШ більшість батьків і дітей почали ставитися до освітнього процесу безвідповідально, на жаль. Адже немає поганих оцінок за невиконані завдання - значить немає проблем і в навчанні. На нашу думку, запровадження системи формувального оцінювання в Україні відбулося швидко і наше суспільство не було готове до його впровадження з урахуванням тих концептуальних ідей, які воно передбачає. Якщо аналізувати досвід фінської системи формувального оцінювання, то можна прийти до висновку, що наші системи різні. У фінській системі немає прив'язаності до бальної оцінки чи рівневої, а в нашій системі освіт (середня і старша школа) орієнтується на бальний коефіцієнт. Фінська система чітко відпрацювала «триєдину модель співпраці» формувального оцінювання: батьки-діти-вчитель. Тому ми маємо ще працювати над тим, щоб у свідомості дітей, батьків і деяких вчителів здолати орієнтир на оцінку-бал. Для успішної реалізації контрольної-оцінювальної діяльності в НУШ важливо розуміти і враховувати три базові компоненти оцінювання:

Оцінювання для навчання - мотивує дітей навчатися. Вчитель має час і змогу скоригувати роботу учня, надає зворотний зв'язок під час навчання.

Оцінювання навчання - оцінює саме навчання, підсумковий «продукту». Вчитель констатує факти, **але вже нічого не** може скорегувати.

Оцінювання як навчання - рефлексія. Використання **самооцінювання, щоб розуміти свої реальні показники** без допомоги вчителя.

Формувальне оцінювання чудова можливість переорієнтувати суспільство на якість набутих знань. Але це клопітка і непроста справа. За час впровадження формувального оцінювання у початкових класах НУШ (з 2018р. пілотні класи) вчителями-практиками напрацьований значний кейс ефективних технік формувального оцінювання, які забезпечують розвиток у дітей рефлексивних умінь і навичок. Розглянемо деякі з них детальніше.

У практиці роботи вчителів початкових класів Комунального закладу «Ліцей No2 імені Вадима Бойка» Світловодської міської ради (Коробчук К.В., Колесник Л.В., Кобренюк О.М. та ін.) **будь-який вид діяльності на уроці використовується для навчання дітей** рефлексії. Розглянемо конкретні приклади:

1) У ході рефлексивної бесіди вчитель **звертається до учнів із запитаннями: «Чому ми помилились?», «Який інший варіант рішення ми могли би з вами вибрати?», «Що ми з вами робили, щоб досягти запланованого результату?»** і т. д.

Так педагог стимулює **їх до активності, самостійності суджень, відстеження своїх навчальних дій і співвіднесення їх із поставленими задачами**.

2) **Приєм «Доведіть, що моє твердження вірне або невірне...» допомагає вчителю спонукати дітей до самостійних висновків і суджень**.

3) **Навчальне коментування написання тексту (розв'язування задачі, обчислення виразу тощо) полягає у тому, що під час фронтальної**

роботи один з учнів, виконуючи практичні дії, одночасно пояснював їх, посилаючись на конкретне правило, закон, теорему. Тобто, застосовуючи знання, він здійснює безперервний самоконтроль і, проговорюючи вголос визначену інформацію, спонукає до цього весь клас.

4) Необхідно пропонувати учням завдання, які вимагають не тільки дій «за правилом», за алгоритмом, а й самостійності суджень, висновків, гнучкості мислення, здатності відійти від стереотипів.

5) Спонукання учнів до пошуку варіантів вирішення навчальної задачі та залучення їх до пошукової і творчої діяльності (Запропонуй свої способи вирішення проблеми...).

6) Учням пропонують зробити самоперевірку виконаних завдань, співставити їх із текстом підручника, хрестоматії, довідника тощо, з еталоном відповіді або розв'язком задачі, перфокарти.

7) Дається самостійне творче завдання, при виконанні якого діяльність учня суворо не регламентується. Однак учневі пропонуються деякі орієнтири у здійсненні цього завдання.

8) Учнів спонукають ставити запитання однокласникам, учителю. Це корисний прийом співпраці вчителя та школяра, що активізує весь клас. Варто заохочувати різні запитання: із пройденого матеріалу; з конкретної теми; запитання, що допомогли би учневі розширити відповідь; запитання, які допомагають у матеріалі виявити головне, порівняти факти тощо. Цей прийом взаємоконтролю допомагає формувати адекватну самооцінку.

9) Тестові завдання із предмета також корисні для навчання «відстеженню» своїх знань. Зміст тестових запитань може бути різним: ті, що потребують застосування знань; ті, що спонукають до самостійних висновків та суджень; ті, що спонукають до суперечки й висування контраргументів.

10) Делегування ролей учням означає проходження принципово індивідуально-рольової участі школярів в освітньому процесі. У діяльності вчителя багато різних ролей (дій), які він звичайно виконує одноосібно. Багато ролей цілком можуть виконати самі учні. Варто частіше змінювати ролі учнів.

До інших технік формуального оцінювання можна віднести наступні:

1) Таблиці самооцінювання (Додаток Г).

2) Роздуми про мою роботу в школі (Додаток Д).

3) Групове оцінювання (Додаток С).

4) Щотижневе самооцінювання (Додаток Ж).

Експерти рекомендують обговорювати вчителю з учнем результати такого самооцінювання в індивідуальному порядку, щоби дитина отримувала повноцінний зворотний зв'язок щодо розвитку своєї навички самооцінювання.

Техніка «Перевірка помилковості розуміння» полягає у тому, що вчитель навмисно дає учням типові помилкові поняття або передбачувані помилкові судження, а потім просить висловити свою згоду або незгоду зі сказаним і пояснити свою точку зору. При цьому можна використовувати звичайну дошку, проговорювати ці судження усно, використовувати створену заздалегідь онлайнкову спільну дошку, спільний документ чи презентацію.

Техніка «Формувальне опитування» - це форма перевірки знань учнів, коли педагог задає додаткові уточнюючі запитання, які дозволяють дитині проаналізувати, узагальнити, зробити висновки з пройденого матеріалу. Наприклад:

Як схожі або відрізняються від _____? Що неправильно в _____? Який висновок ти можеш зробити _____? Що ти пропонуєш зробити _____? Які критерії ти б використовував для оцінки _____? і т. д. Техніка «Трихвилинна пауза».

Педагог дає учням можливість обміркувати поняття, цілі уроку, зв'язати з попереднім матеріалом, знаннями і досвідом, а також з'ясувати незрозумілі моменти. Я змінив своє ставлення до ... Я дізнався більше про ... Я здивувався тому, що ... Я відчув ... Я ставився ... Використання методики «Тижневі звіти» дозволяє забезпечувати швидкий зворотний зв'язок, за допомогою якого учні повідомляють, чого вони навчилися за тиждень і які труднощі у них виникли. «Тижневі звіти» - це опитувальні листи, які учні заповнюють один раз на тиждень, відповідаючи на 3 питання: Чому я навчився за цей тиждень? Які питання залишилися для мене незрозумілими? Які питання я поставив би учням, якби я був учителем, щоб перевірити, чи зрозуміли вони матеріал? Техніка «Сигнали рукою». Учителю зупиняє пояснення і просить учнів показувати йому сигнали рукою, які свідчать про розуміння або незрозуміння матеріалу. Для цього вчитель заздалегідь домовляється з учнями про ці сигнали: Я розумію _____ і можу пояснити (великий палець руки спрямований вгору). Я все ще не розумію _____ (великий палець руки спрямований в бік). Я не зовсім впевнений в _____ (помахати рукою). Подивившись на сигнали, учитель пропонує деяким учням висловитися тим, хто не зрозумів, задає питання: «Що саме вам незрозуміло? Слово надається тим, хто не дуже впевнений у правильності відповіді; слово надається тим, хто все зрозумів. Учителю задає уточнюючі питання: «Що саме ви зрозуміли?», при цьому обов'язково пропонується вислухати кілька відповідей.

Техніка «Вихідний квиток» проводиться на початку дня (або окремого заняття). Кожна дитина отримує бланк квитка (на трамвай / потяг / пароплав, у кінотеатр, на виставу, на виставку досягнень людства в певній галузі (наприклад, в освоєнні космосу). Після завершення дня дитина вписує в бланк свої надбання за навчальний день / заняття. Модифікація техніки: у бланк вписані очікувані навчальні результати, а дитина, використовуючи позначки «+», «+/-», «-», оцінює, наскільки вона їх досягла. Техніка «Дерево успіху» використовується для самооцінки. Учні мають набір паперових листочків (можна трьох (червоний, жовтий, зелений), можна чотирьох кольорів (додаються листочки білого кольору) та аркуш з намальованим деревом. Учителю озвучує критерії оцінювання (очікувані на уроці результати, правила роботи в групі тощо). Учні оцінюють ступінь своєї відповідності озвученим критеріям: зелений - повна відповідність; жовтий - відповідність значною мірою; червоний - невідповідність значною мірою; білий - повна невідповідність - і прикріплюють листочки до дерева. Після завершення роботи учням пропонується оцінити результат загалом і визначити, що потрібно робити, щоб наступного разу дерево стало більш «зрілим». Техніка «Скарбничка моїх успіхів» особливо актуальна на етапі, коли дитина ще не вміє писати. Для її використання необхідна яскраво оформлена емність. Після уроків кожного дня дитина обговорює з батьками, яких успіхів вона досягла сьогодні. Батьки на аркуші ставлять дату і записують, у чому саме полягає успіх / успіхи. Крім цього, дитина може відправити до скарбнички будь-яку роботу (письмову роботу, виконану на окремому аркуші, аплікацію, малюнок, виріб з пластиліну тощо), якщо вона вважає, що виконання роботи такої якості дійсно стало її успіхом. Наприкінці тижня скарбничка відкривається, дитина з батьками оглядає та обговорює накопичені «скарби».

Технологія створення портфоліо активно застосовується в сучасній практиці вчителів як спосіб фіксування, акумуляції та оцінки індивідуальних досягнень учня. Портфоліо представляє собою колекцію робіт учня, яка демонструє його прогрес у навчанні і докладені ним зусилля за певний період навчання. Портфоліо надає можливість вчителю проводити комплексний моніторинг мисленнєвої діяльності школяра.

розвитку його **міждисциплінарних умінь, опанування навичками групової роботи та наполегливістю у досягненні результату** [58].

Отже, сучасний етап розвитку початкової освіти вимагає приділення значної уваги формуванню у здобувачів таких компетенцій як: інформаційна, діяльнісна та комунікативна. Педагогічна діяльність має рефлексивний характер. Організація навчальної діяльності молодших школярів повинна передбачати умови для стимулювання осмислення і переосмислення власного досвіду, тобто забезпечувати рефлексію їхньої **навчальної діяльності. Важливо, щоб і вчитель, і здобувачі вчилися аналізувати свою роботу, свої успіхи; навчалися об'єктивно оцінювати свої можливості і бачити способи подолання труднощів, досягнення більш високих результатів.** Формувальне оцінювання - це оцінювання, яке мотивує дітей вчитися. **Ми маємо розуміти, навіщо використовуємо формувальне оцінювання, що воно нам дає і чим** відрізняється від традиційного. **Це допоможе змінити культуру оцінювання.**

3.3. Аналіз результатів формувального навчання

Контрольний етап нашого дослідження передбачав здійснення порівняльного аналізу результатів отриманих після формувального етапу, на якому впроваджувалися техніки формувального оцінювання, вправи, які сприяли підвищенню мотивації до навчання та розвитку пізнавального інтересу молодших школярів під час уроків. На формувальному етапі ми організували рефлексивну діяльність учнів у формі індивідуальної, парної, групової, командної роботи та застосовували у якості засобів і методів формувального оцінювання: картки, дидактичні ігри, рефлексивні вправи, схеми, алгоритми перевірки, пам'ятки, інтерактивні вправи, системи сигналів техніки формувального оцінювання тощо. Порівняльний аналіз даних констатував позитивну динаміку за всіма критеріями, визначеними на констатувальному етапі дослідження.

На контрольному етапі дослідження результати методики оцінки мотивації навчання Н.Пусканової засвідчили про те, що навчання для учнів початкової школи є особистісно значущою діяльністю. В малюнках діти демонстрували позитивне ставлення до школи, навчальної діяльності, висока мотивація та пізнавальна активність. Результати порівняльного аналізу проведеної методики до та після формувального навчання представлені на Рис. 3.3.1.:

Рис. 3.3.1. Результати методики оцінки мотивації навчання за Н.Пускановою

На контрольному етапі дослідження ми фіксували позитивну динаміку високого рівня шкільної мотивації, навчальної активності показали 80 (на 14,3%) учнів. Ці діти демонстрували пізнавальний мотив, вони прагнуть успішно виконувати вимоги, які ставить вчитель. Діти **чітко дотримуються всіх указівок учителя, сумлінні й відповідальні, часто засмучуються через невдачі. Достатній рівень** навчальної мотивації показали 160 учнів (57,1%). Це гарний показник шкільної мотивації. У 30 учнів (на 10,4%) було встановлено позитивне ставлення до школи, але їх більше цікавить позаурочна діяльність. Початковий рівень відзначено у 10 учня (3,6%). Це дитина, яка майже не відвідувала школу, пропускала заняття. Дітей з негативним ставленням до школи не виявлено.

Використовуючи методику «Чарівна лінійка» з учнями 2 класу, ми узагальнили результати цього дослідження та відобразили їх у діаграмі на Рис. 3.3.2.:

Рис. 3.3.2. Узагальнені результати методики «Чарівна лінійка»

За результатами контрольного етапу дослідження збільшилася кількість дітей з адекватним уявленням про себе та свої можливості - 71,4% (20 учнів). Кількість дітей із завищеною самооцінкою зменшилася до 2 (7,1%) і значно знизився відсоток учнів, які недооцінювали свої можливості (на 39,3%). Отже, на контрольному етапі дослідження ми спостерігали підвищення рівня адекватної самооцінки діяльності. Отже, можна констатувати ефективність формувального навчання щодо навчання дітей об'єктивно оцінювати себе та хід своєї діяльності.

Використовуючи методику «Дерево творчості» з учнями класу, ми узагальнили результати цього дослідження та зафіксували дані в діаграмі на Рис. 3.3.3.:

Рис. 3.3.3. Узагальнені результати методики «Дерево творчості»

З даних діаграми можна побачити, що для більшості молодших школярів (64,3%), урок пройшов продуктивно, і вони дізналися щось нове для себе. Для 10 учнів (35,7%), урок пройшов досить непогано, але залишилися деякі запитання і вони в чомусь залишилися незадоволені виконаною роботою. На контрольному етапі у нас не було виявлено учнів для яких урок пройшов даремно і вони нічого не зрозуміли. Показник 35,7% тих хто об'єктивно оцінив результат роботи на уроці і має конкретні запитання дозволяє констатувати, що в дітей формуються уміння до рефлексії, що є позитивною динамікою.

Порівняння результатів методики «Оціни себе» на контрольному етапі дослідження засвідчили збільшення кількості учнів із адекватною самооцінкою порівняно з констатувальним етапом дослідження. Кількість дітей із адекватною самооцінкою становила 78,6% (+57,2%).

Узагальнюючи отримані результати на констатувальному і контрольному етапах дослідження та порівнюючи отримані дані, приходимо до такого висновку: оскільки **рівень самооцінки молодших школярів на початковому етапі навчання об'єктивно низький**, порівняно з самооцінкою дітей у наступні періоди, **вони потребують спеціального психолого-педагогічного впливу з метою оптимізації процесів становлення такого компонента самосвідомості - як самооцінка** та в цілому оціночної діяльності. Спеціально організоване навчання із систематичним впровадженням технік формувального оцінювання на різних етапах організації навчальної діяльності молодших школярів дозволяє послідовно формувати у дітей рефлексивні уміння - самоконтроль і самооцінку. Виявлені в ході контрольного діагностування позитивні зміни показників рівнів сформованості контрольно-оцінних умінь довели ефективність впроваджених засобів та методів розвитку навчальної мотивації молодших школярів та технік формування рефлексивних умінь і навичок у процесі навчальної діяльності.

Висновки до 3 розділу

Узагальнюючи вище викладене, можемо стверджувати що мотивацію слід розглядати як загальне ускладнення структури мотиваційної сфери особистості. Для учнів початкової доцільно використовувати достатню кількість ігрових вправ і завдань, які формують позитивну мотивацію до навчання. Сучасний етап розвитку початкової освіти вимагає приділення значної уваги формуванню у здобувачів таких компетенцій як: інформаційна, діяльнісна та комунікативна. Організація навчальної діяльності молодших школярів повинна передбачати умови для стимулювання осмислення і переосмислення власного досвіду, тобто забезпечувати рефлексію їхньої навчальної діяльності.

Виявлені в ході контрольного діагностування позитивні зміни показників рівнів сформованості контрольно-оцінних умінь довели ефективність впроваджених засобів та методів розвитку навчальної мотивації молодших школярів та технік формування рефлексивних умінь і навичок у процесі навчальної діяльності. Формувальне оцінювання - це оцінювання, яке мотивує дітей вчитися. Ми маємо розуміти, навіщо використовуємо

формувальне оцінювання, що воно нам дає і чим відрізняється від традиційного. Це допоможе змінити культуру оцінювання.